

Fortellinger om parforhold og alkoholproblemer

Tanja Hasselgård

VID vitenskapelige høyskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: [antall ord]

26.05.2023

Sammendrag

Masteroppgaven er en kvalitativ studie av det sosiale fenomenet *parforhold og alkoholproblemer*. Rusmiddelproblemer er et komplekst fenomen og har mange konsekvenser som også rammer parforholdet. Målet med undersøkelsen var å få innsikt i hvordan individer snakket om sine livserfaringer med utgangspunkt i denne problemstillingen:

“Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?”

Denne narrative undersøkelsen baserte seg på empiri fra 4 dybdeintervjuer, med 4 personer, totalt 2 par. Gjennom narrativ analyse ble det identifisert 5 hovedfunn: (1) Historien om kjærlighet. Handlet om parforholdets kvaliteter og emosjonelle bånd. (2) Historien om det egentlige parforholdet. Handlet om at relasjonen i rusfrie perioder ble opplevd som kjernerelasjonen. (3) Historien om forhandling. Handlet om ulik forståelse av alkoholproblemet. (4) Historien om alkoholproblemets innvirkning på parforholdet. Handlet om hvordan relasjonen ble endret og de vanskene det medførte. (5) Historien om endret samspill. Handler om asymmetri i relasjonen.

Det empiriske materialet har blitt diskutert i lys av systemteori, sosialkonstruksjonisme, 12-trinns filosofi, perspektiver på parforhold i dag, tilknytningsteori, narrativ teori og annen relevant forskning på feltet. Fortellingene reflekterer diskurser om parforhold og alkoholproblematikk. Undersøkelsen er situert i en behandlingsfase og beskriver en sosial prosess.

Nøkkelord: Alkoholproblem, parforhold, endring, livsfase.

Summary

The master's thesis is a qualitative study of the social phenomenon of relationships and alcohol problems. Drug problems are a complex phenomenon and have many consequences that also affect the relationship. The aim of the survey was to gain insight into how individuals talked about their life experiences based on this issue:

"What do people who live in a relationship with alcohol problems say about the impact of drugs on the relationship, when one of them is in drug treatment?"

This narrative investigation was based on empirical evidence from 4 in-depth interviews, with 4 people. Totally 2 couples. Through narrative analysis, 5 main findings were identified: (1) The story of love. It was about the qualities of the couple's relationship and emotional bonds. (2) The story of the actual relationship. It was about the relationship during drug-free periods being experienced as the core relationship. (3) The history of negotiation. It was about different understandings of the alcohol problem. (4) The history of the impact of the alcohol problem on the relationship. It was about how the relationship was changed and the difficulties it entailed. (5) The history of changed interaction. About asymmetry in the relationship.

The empirical material has been discussed in the light of previous research in the field, systemic theory, social constructionism, 12-step philosophy, perspectives on relationships today, attachment theory, narrative theory, and. The stories reflect discourses about couples relationships and problematic alcohol use. The investigation is situated in a treatment phase and describes a social process.

Keywords: Problematic alcohol use, couples, change, life phase.

Forord

Dette kan kalles et øyeblikk av uvirkelighet, når jeg nå setter et endelig punktum i masteroppgaveprosessen. Denne prosessen har vært innholdsrik med både oppturer og nedturer, og ble lengere enn jeg hadde planlagt.

Jeg vil først og fremst takke deltakerne som har stilt opp og delt åpent fortellinger fra sine liv. Uten dere vil ikke denne oppgaven eksistert.

Jeg vil også gi en stor takk til Sari Lindeman, som tålmodig og oppmuntrende har veiledet og inspirert meg med reflekterte og nyanserte innspill. Jeg har satt pris på din fleksibilitet gjennom oppgaveprosessen.

Jeg vil også gi en stor takk til Anne K. S. Øfsti som har vært klasselærer gjennom 4 år på dette studiet. Jeg kjenner meg beriket og heldig som har fått ta del i din kunnskap gjennom studiet og veiledning. Dine refleksjoner og skråblikk har forandret mye for meg, både faglig og personlig.

Takk til veiledningsgruppen og til klassen, for inspirasjon og begivenhetsrike år.

En ekstra stor takk til Dagfinn og Jenny, som har gitt meg tid og rom til å gjennomføre studiet og være fortapt i min egen boble i lang tid. Dere har virkelig vært tålmodig og forståelsesfulle. Nå blir det tid til oss igjen.

Takk til arbeidssted som har gitt meg mulighet til å gjennomføre studiet ved å bidra økonomisk og med mange muligheter til å praktisere det jeg brenner for. Takk til Pia, Sara og Sobia for faglige diskusjoner og praktisk hjelp som har hjulpet meg når prosessen har stoppet opp. Takk for korrekturlesing Linda.

Og ikke minst hjertelig takk til mine nydelige venner for all emosjonell støtte og heiarop.

Oslo, 26.05.2023.

Tanja Hasselgård

Innhold

Sammendrag	2
Summary	3
Forord	4
1.1 Min bakgrunn	7
1.2 Bakgrunn for valg av tema	7
1.4 Begrepsavklaringer	9
Recovery prosess: beskriver en endringsprosess etter det er tatt beslutning om å endre rusproblemet.....	9
1.5 Oppgavens oppbygging.....	9
2. Teori og forskning	11
2.1 Teoretisk utgangspunkt	11
2.1.1 Systemisk tenkning	11
2.1.2 Sosialkonstruksjonisme	13
2.3 Tilbakefall.....	14
2.4 AA og 12-trinnsbehandling.....	15
2.5 Perspektiver på parforhold i vår tid.....	16
2.5.1 Tilknytningsteori	17
2.6 Narrativ teori	18
2.7 Liminalfase.....	21
2.8 Tidligere og relevant forskning på temaet.....	21
2.8 Oppsummering av studier og kritisk refleksjon.....	24
3 Metodologi	25
3.1 Forskningsprosjektets mål og utarbeiding av problemstilling.....	25
3.2 Kvalitativ tilnærming.....	26
3.3 Vitenskapsteoretisk ståsted.....	27
3.3.1 Fenomenologi.....	27
3.3.2 Hermeneutikk.....	27
3.4 Sosialkonstruksjonisme som epistemologi.....	29
3.5 Det kvalitative forskningsintervju	29
3.6 Utvalg.....	29
3.7 Rekruttering.....	30
3.8 Temaguide	31
3.9 Intervjuene	31
3.10 Dataregistrering.....	32
3.11 Transkribering.....	32

3.12 Narrativ analyse.....	33
3.13 Min narrative analyse.....	35
3.14 Deltakerne.....	36
3.15 Refleksivitet.....	37
3.16 Forskningsetikk.....	38
3.17 Validitet, reliabilitet og overførbarhet.....	40
3.17.1 Troverdighet (validitet).....	40
3.17.2 Pålitelighet (reliabilitet).....	41
3.17.3 Overførbarhet.....	41
3.18 Metodiske styrker og begrensinger.....	42
4 Funn.....	43
4.1 Historien om kjærlighet.....	43
4.2 Historien om det egentlige parforholdet.....	47
4.3 Historien om forhandlinger.....	48
4.4 Historien om rusens innvirkning i parforholdet.....	52
4.5 Historien om forandret samspill.....	54
4.6 Oppsummering av funnene.....	57
5 Diskusjon.....	59
5.1 Et parforhold i randsonen.....	59
5.1.1 Parforhold og normalitet.....	60
5.1.2 Alkoholproblemer i parforholdet.....	62
5.2 Uten garantier.....	64
5.3 Avsluttende refleksjon.....	67
6 Oppsummering og videre refleksjon.....	69
6.1 Implikasjoner for praksis.....	69
6.2 Implikasjoner for forskning.....	70
6.3 Svakheter ved undersøkelsen.....	70
6.4 Avrundende refleksjon.....	70
Litteraturliste.....	73

1 Innledning

«Jeg har noe å skjule, men det jeg har å skjule tåler ikke dagens lys. Ikke fordi det jeg skjuler er så stygt, men fordi lyset er så grelt» (Øfsti, 2010, s. 117).

Rus og avhengighet er et komplekst problem som har fysiske, psykiske og sosiale konsekvenser. Rusmiddelbruk rammer den enkelte, men også nettverk i ulik grad. Alkohol er et lovlig rusmiddel og har etablerte sosiale og kulturelle tradisjoner. I Norge kan man anslå at det er om lag 200-300 000 personer som har et alkoholproblem med ulik alvorlighetsgrad (Bramnes, 2012, s.5). Partnerforhold skiller seg fra andre familierelasjoner og har en høy sosial posisjon i Norge. I den vestlige kulturen er de fleste parforhold selvalgt og baserer seg på emosjonelle bånd og kjærlighet (Lindeman, 2022). Den romantiske kjærligheten står i en særstilling i den mordene vestlige verden, og markør for sosial vellykkethet (Roland, 2021). Rusmiddel problemer og parforhold er begge fenomener som inneholder dominerende diskurser (Selseng & Ulvik, 2019).

1.1 Min bakgrunn

Jeg jobber som familierapeut ved en rusklinikk i Oslo, hvor jeg jobber med rus og avhengighetsproblematikk og pårørende. Jeg har ofte samtaler med par som strever med konsekvensene et rusproblem har fått for dem selv, parforholdet og familielivet. Min erfaring er at de relasjonelle konsekvensene av et alkoholproblem kan vare lenge etter en person har sluttet å drikke og består av kompleksitet og motstridende følelser.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Gjennom mangeårig erfaring i rusfeltet har jeg et engasjement for fenomenet rus på grunn av fenomenets kompleksitet. Jeg har over tid etterlyst systemisk tenkning rundt rusmiddelproblemer, da det individorienterte perspektivet i rusfeltet, mangler aspekter som favner om de relasjonelle problemstillingene som viser seg ved fenomenet. Mennesker som lever med rusproblematikk tenger ulike tilnærminger for å løse sine utfordringer, da det har

stor innvirkning på nære berørte relasjoner. Rus og avhengighet har tradisjonelt blitt sett på som et individuelt problem og bygger på et naturvitenskaplig kunnskapssyn. I

Opptrappingsplanen for rusfeltet (Helse og Omsorgsdepartementet, 2015) blir det beskrevet et behov for å hjelpe pårørende familier med deres belastninger for å kunne håndtere sin livssituasjon. Tilbudene til pårørende familiemedlemmer er også individorienterte tilbud. Gjennom studiet familieterapi og systemisk praksis har jeg hatt en økende interesse for mennesker som har livssituasjoner som bryter med normative idealer og mangler tilhørighet.

Jeg vil hevde det er et kunnskapshull i rusfeltet i Norge for å kunne møte fenomenet. Når tilbudet eller forståelsen er fraværende hos fagpersoner i feltet, vil sannsynligvis også fortellingene utebli.

Formålet med denne studien er å eksemplifisere, gjennom intervjuer, hvordan individer snakker om sine livssituasjoner i parforhold, i en behandlingsfase. Jeg ønsker å forstå hvordan individuelle fortellinger blir til i lys av rådene forståelser om parforhold og alkoholproblemer.

1.3 Problemstilling

“Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?”

Med utgangspunkt i studiens problemstilling hadde jeg 1 forskningsspørsmål:

- Hvordan opplever deltakerne seg selv i møte med samfunnets idealer om parforhold og samlivspraksis?

For å besvare problemstillingen vil jeg benytte meg av kvalitativ metode med en narrativ tilnærming. Jeg har valgt eksisterende relevante studier fra de 10 siste årene.

Forskningsspørsmålet skal belyse hvordan narrative ressurser har innvirkning på hvordan mennesker skaper mening i sin livssituasjon, og hvordan fortellinger konstruerer identitet som man ønsker eller vil unngå å identifisere seg med. Subjektive fortellinger er i dialog med større narrative ressurser, som mennesker retter seg etter.

Da fenomenet er komplekst og har overlappende kunnskapsfelt, har jeg i denne undersøkelsen valgt å begrense tema til relasjonelle temaer i parrelasjonen, på grunn av rammene i prosjektet.

1.4 Begrepsavklaringer

Jeg vil avklare noen begreper som brukes gjennom oppgaven. De kan være overlappende i betydningen, og infiltreres i hverandre. Men jeg vil beskrive nyansene i det.

Jeg vil, som Riessman (2008) og Frank (2010) sier, ikke skille grovt mellom begrepene «fortelling» og «historie» i dette prosjektet (gjengitt i Sørly & Blix, 2017, s. 21). Men det er noen nyanse forskjeller: «historie» er mer relatert til tema, og «fortelling» er mer en lokal erfaring. Begrepene kan i noen tilfeller brukes om hverandre.

For å betegne fenomenet «rus» i denne konteksten, brukes begrepene noe ulikt. Jeg bruker begrepet «rusmiddelproblem» når jeg snakker om rusproblematikk generelt. Tar ikke hensyn til gradering av problemet.

«Rusen» blir brukt for å beskrive hvordan fenomenet fremstår i relasjonen.

«Alkoholbruk» beskriver pågående inntak.

«Alkoholproblematikk» handler om problem som relateres til en tilstand hvor alkoholbruk har blitt et problem i relasjonen.

Recovery prosess: beskriver en endringsprosess etter det er tatt beslutning om å endre rusproblemet.

1.5 Oppgavens oppbygging

I de neste kapitlene viser jeg undersøkelsens teoretiske og metodologiske oppbygging. Jeg beskrive hvordan jeg har forberedt og gjennomført studien, dens resultater og påfølgende diskusjon. Dette skal til sammen bidra til besvarelse av prosjektets problemstilling.

I kapittel 2 har presentert undersøkelsens teoretiske perspektiver, som rammet inn og bidro til at som skal bidra til å utforske temaet. Til slutt vil relevant empiri presenteres hvor jeg gjennomgår tidligere forskning på incel-fenomenet.

I kapittel 3 har jeg redgjort for forskningsdesign og metodologiske avgjørelser jeg har tatt underveis i arbeidet med denne undersøkelsen. Jeg har også en refleksjon om egen rolle i undersøkelsen. Til slutt har jeg belyst etiske vurderinger og mulige svakheter med studien. Deltakerne blir også presentert, slik at leseren kan bli kjent med dem.

I kapittel 4 har jeg gått grundig gjennom undersøkelsens funn.

I kapittel 5 har jeg diskutert resultatene ved å knytte det opp mot tidligere presentert teori for å besvare undersøkelsens problemstilling.

I kapittel 6 har jeg beskrevet studiens mulige implikasjoner for praksis og videre forskning. Jeg har sett på oppgavens svakheter og runder av med en avsluttende oppsummering.

2. Teori og forskning

I dette kapitlet vil jeg ramme inn oppgaven ved å presentere teori som vil bidra til å belyse oppgavens problemstilling. Jeg vil presentere teori for konteksten deltakerne utgår fra. Prosjektet utgår fra et systemisk perspektiv og jeg presenterer teori om systemisk tenkning og sosialkonstruksjonismen. Jeg vil beskrive organisasjonen Anonyme Alkoholikere og 12-trinn filosofi, som er en del av behandlingskonteksten. Idealer om samlivspraksiser har gjennom tidene vært i forandring, og jeg vil beskrive teoretiske perspektiver som har vært rådende i det norske samfunnet frem til vår tid. Videre vil jeg også presentere narrativ teori som er den analytiske tilnærmingen jeg har valgt for dette prosjektet. Systemisk teori og narrativ teori representerer to ulike teoretiske tilnærminger. Jeg har valgt å bruke begge i dette prosjektet da de begge har epistemologisk ståsted i sosialkonstruksjonismen. Jeg har valgt å bruke begge retningene da de kan bidra til å belyse problemstillingen på en dypere måte. Ved å bruke begge tilnærminger kan jeg få en forståelse av hvordan systemet fungerer og hvilke historier og fortolkninger som eksisterer innenfor systemet. Ved å bruke en narrativ analyse i et system kan jeg forstå fortellinger om alkoholproblemer, og deres innvirkning på parforholdet. Systemteori kan bidra til å forstå hvordan fortellinger og narrativer påvirker dynamikken og funksjonen til et system. Jeg vil undersøke hvordan de ulike fortellingene om alkoholproblemer og parforhold påvirker samhandling, identitet og endringsprosesser i systemet. Ved å anvende begge perspektivene vil det gi en dypere forståelse av konteksten deltakerne inngår i.

Jeg har søkt i VID sine databaser og snakket med kollegaer og bekjente innenfor ulike fagfelt for å finne teoretiske kilder. Avslutningsvis vil jeg presentere relevant eksisterende forskning om temaet, og si noe om prosjektets relevans.

2.1 Teoretisk utgangspunkt

2.1.1 Systemisk tenkning

Systemiske perspektiver har røtter fra generell systemteori, som har sitt utspring fra matematikk, fysikk og ingeniørfaget. Generell systemteori ble presentert av den østeriske

biologen Ludwig von Bertalanffy (1901-1972) på 1940-tallet, hvor han kombinerte systemtenkning med biologien. Hans systemtenkning og teori kom som et alternativ til mekanistisk og positivistisk tenkningen, som var preget av ideer om lovmessighet og objektive sannheter (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 80; Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 28). Bertalanffy understreket at levende organismer er åpne systemer som er i stadig interaksjon med sine omgivelser (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 32). Det systemiske perspektivet som preger tenkningen i familierapien, har røtter i generell systemteori. Den britisk-amerikanske sosialantropologen og biologen Gregory Bateson (1904-1980) og etter hvert den østeriske-amerikanske psykolog og filosofen Paul Watzlawick (1921-2007), har vært sentrale for utviklingen av kommunikasjonsteorier for familierapien fra 1950-tallet (s.26).

Systemteorien åpnet opp for å undersøke og forstå hvordan komplekse sosiale situasjoner fungerer, og hvordan egenskapene til de ulike delene av systemet påvirker helheten, og ikke bare motsatt. Etter hvert ble begrepet kybernetikk sentralt i den systemiske teoriutviklingen. Begrepet ble lansert av den amerikanske matematikeren Norbert Wiener (1894-1964). Han så på hvordan informasjon ble utvekslet og hvordan sosiale prosesser i system ga feedback, som enten ble sett på som stabiliserende eller skapte forandring (Lorås et al., 2019, s. 21, 26). Kybernetikken utfordret ideer om årsak-virkningssammenhenger, og det ble mulig å se på sosiale samspillsmønstre gjennom feedback begrepet, hvor samspill ble forstått som sirkulære beskrivelser (Lorås et al., 2019, s. 26; Jensen & Ulleberg, 2011, s. 65-66). Tidlig kybernetikk kalles 1. ordens kybernetikk, som hevdet at det var mulig å observere og beskrive et system utenfra. Dette sammenfaller med modernismen og dens tro på objektivitet. I 2. ordens kybernetikk er det er umulig å ta en nøytral observatørposisjon, ut fra denne forståelsesrammen er det snakk om et observerende system, hvor sannhet er subjektiv (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 28). Bateson var opptatt av epistemologiske spørsmål om erkjennelse og tenkning. Hvordan tenker og vet vi om virkeligheten? Bateson ment at dette handlet om menneskers forståelse av virkeligheten, som knyttes mot 2. ordens kybernetikk hvor alle beskrivelser og observasjoner, hvor personen selv er en del av det hele, og beskrivelsene avhenger av øyet som ser (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 87).

Sentrale begreper i systemteorien er kontekst, sirkularitet og punktuering. Dette er begreper som er nyttig for å beskrive og analysere relasjoner og sosiale samspill. Kontekst blir i

dagligtale brukt for å omtale en *sammenheng* som kan beskrive og ramme inn det vi ønsker og studere eller forstå. Bateson definerer kontekst i sin teori om erkjennelse at alle fenomener må forstås innenfor sin kontekst, og at det var umulig å forstå enkeltelementer eller -hendelser isolert fra den sammenheng de oppstår i. Han bruker kontekst begrepet som en psykologisk- eller personlig forståelsesramme, som blir en meningsdannende ramme i fortolkning og forståelse av fenomener (Ølgaard, 2013, s.46, 98; Jensen & Ulleberg, 2011, s. 99). Punktuering er en organisering av vår forståelse av det som undersøkes. I en sirkulær forståelsesmodell kan punktuering bidra i analyse av komplekse sosiale relasjoner.

Punktuering innebærer å se på seg selv, og sine punktueringsvaner, hvor konvensjoner og forforståelse ligger til grunn for hvordan mennesker analyserer og handler. Når en fortelling presenteres er aldri alt med, fortelleren gjør alltid et utvalg på hva som presenteres. I relasjonelle konflikter er det ofte uenighet om punktuering, som blir en opprettholdende faktor for konflikten (Seikkula, 2006, s. 239; Jensen, Ulleberg, 2011, s. 114-115).

Den chilenske biologen Humberto Maturana introduserte begrepet *multivers* i 1980-årene. Han hevder at vi alle befinner oss i et *univers*, men virkeligheten er at all vitenskapelig kunnskap er subjektiv, hvor det eksisterer mange gyldige versjoner av virkeligheten. Ut fra dette perspektivet er det ikke mulig å være tilskuer av en virkelighet eller et system uten å studere seg selv. Dette er sammenfallende med en kvalitativ forskningsprosess hvor forskerens blir en del av helheten gjennom persepsjon og tolkning (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 86).

Systemteorien har blitt kritisert for et ensidig fokus på interaksjonsmønstre, som utelukker betydningen av dynamiske og endrede forhold i virkeligheten hos individers tros- og verdisyn. Det er også en kritikk mot at modellene ikke tar nok hensyn til å inkludere komplekse og moralske dimensjoner ved kulturen (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 31).

2.1.2 Sosialkonstruksjonisme

Sosialkonstruksjonismen ble først introdusert som begrep av Berger og Luckmann (1967) i boken *The Social Construction of Reality* (Johnsen & Thorsteinsson, 2012, s. 33).

Sosialkonstruksjonismen er en filosofisk retning, som er sentral i kvalitativ forskning (Malterud, 2018, s. 199). Begrepet er en del av det systemiske paradigmet, og ble introdusert som en motvekt til modernismen og dens tro på fornuft og rasjonalitet (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 84). Epistemologisk hevder sosialkonstruksjonismen at kunnskap og

mening konstrueres sosialt, kulturelt og historisk, altså i interaksjon med andre. Dette vil jeg komme nærmere inn på i metode kapitlet, under epistemologisk ståsted.

Måten vi vi oppfatter virkeligheten og oss selv skjer gjennom subjektive tolkninger, konstruksjoner og tankemessige mønstre, som skapes i samspill med den historiske og kulturelle konteksten vi inngår i (Gergen, 2010, s. 14-17). En sosialkonstruksjonist har et anstrengt forhold til *essentialismen* og hevder at det ikke finnes én sannhet, men flere sannheter, som alle kan være likestilte. Vår virkelighet blir dermed konstruert gjennom språket, og opprettholdt av sosiale prosesser. Språket er styrende for hva vi gjør, og hva vi inviterer andre inn i (Gergen, 2010, s.51-52). I dette perspektivet er det sammenheng mellom forståelse og sosiale handlinger, ved at mennesker handler i tråd med egne fordommer eller diskurser for å definere seg selv. (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 33-34; Thomassen, 2006, s. 180; Lundby, 1998, 77-78). Det samme fenomenet kan altså bli beskrevet på ulike måter ut fra forskjellig erfaring og forståelse.

2.3 Tilbakefall

I rusbehandling er tilbakefall et fenomen som er mer regelen enn unntaket. (Brumoen, 2007, s. 218). Jeg har valgt å lene meg på den amerikanske professoren i psykologi, Alan Marlatt (1941-2011) som har (fotnote, Relapse Prevention) blitt kjent for sine teorier om avhengighets adferd i rusfeltet. Tilbakefall menes i dette prosjektet som et tilbakeslag, som innebærer økt bruk av rusmidler etter periode uten eller lavere bruk. (Marlatt, Witkiewitz, 2005). I en behandlingskontekst kan et tilbakefall være en indikator på om behandlingen er vellykket eller ikke, og en rekke studier viser høy forekomst av tilbakefall de 3 første månedene etter rusbehandling. (Nordfjærn, 2011). For de som lever tett på personen kan et tilbakefall være utslagsgivende for hvilken retning familielivet skal ta videre.

Det er kjent at alkohol øker forekomst av vold og utgjør en belastning for parforhold og familieliv. Problemene er ofte skjulte og blir tradisjonelt sett behandlet som et individuelt problem hos den som er utøver eller bruker rusmidler, mens en rekke studier og egne erfaringer fra praksisfeltet beskriver dette som også et relasjonelt problem. (Selbekk et al, 2013). Alkoholproblemer har en rekke relasjonelle konsekvenser som skaper avstand, reservasjon og ofte taushet i relasjoner.

2.4 AA og 12-trinnsbehandling

Anonyme alkoholikere (AA) er en verdensomspennende, fellesskapsbasert organisasjon som har som formål å hjelpe personer med å overvinne alkoholisme. AA ble grunnlagt i 1930-årene av Bill Wilson og Dr. Bob Smith i Ohio, USA. AA er et ikke-profesjonelt fellesskap, og medlemmene deler erfaringer og støtter hverandre gjennom regelmessige møter.

AA henter sin epistemologiske kunnskap fra subjektive erfaringer, som ansees som det viktigste verktøyet for å bygge edruskap. Dette kunnskapssynet bryter epistemologisk med tradisjonell medisin og psykologi, som krever empirisk basert kunnskap for å kunne ansees som gyldig og legitim kunnskap i behandlingsøyemed. AA og 12-trinnsfilosofien plasseres inn i en kontekst som bygger på systemteori (Halvorsen, 2012, s. 275).

AA er basert på en trinnvis tilnærming som involverer 12-trinn, som er en serie av retningslinjer for å hjelpe personer med å overvinne sin avhengighet av alkohol. Disse trinnene inkluderer blant annet å erkjenne maktesløshet over alkohol, å innse at en høyere makt kan gjenopprette ens forstand og å be om hjelp fra denne makten og fra andre i AA-fellesskapet. Muligheten til edruskap ligger i aksept for denne posisjonen og villighet til å ta konsekvensene av dette innover seg. Den åndelige dimensjonen og meningsinnhold er sentral i AA-filosofien. Trinnene og prinsippene i AA danner en ramme hvor fellesskap, rehabilitering og endring av alkoholproblemer er essensielt, og står i gjensidighet. Sentralt i AA sine prinsipper er selvdisciplin, likemannsarbeid og anonymitet. (Storboka, s. XIII). Storboka er den sentrale litteraturkilden til AA, og ble publisert i 1939. Den inneholder filosofien bak tilfriskningen fra alkohol og består av to deler, den første *Doktorens anbefaling* og del to er *Personlige historier fra rehabiliterte medlemmer*. Terminologien beskriver alkoholisme som en kronisk sykdom som den rusavhengige er maktesløs og hjelpeløs overfor.

I boken "Steps to an Ecology of mind" (1972) beskrev Bateson sin forståelse av alkoholisme og AA ut fra en systemisk modell. Bateson mente at erfaringer og forståelse av alkoholproblemet er begge en utvidet oppfatning av vårt psykologiske selv, hvor mennesket i tillegg til fornuft, har eksistensielle røtter. Dette er sentralt i 12-trinns filosofi som inkluderer åndelige og eksistensielle dimensjoner hos et menneske (Halvorsen, 2012, s. 275).

12-trinnsfilosofi praktiseres i dag i AA, NA (Anonyme Narkomane), Al-Anon familiegrupper og en rekke andre 12-trinnsorienterte selvhjelpsgrupper. Den første 12-trinnsklinikken ble først etablert i USA i 1949. Den første 12-trinnsklinikken ble etablert i Norge etter initiativ fra AA. 12-trinnbehandling inkluderer et systemisk perspektiv, ved at de også tilbyr behandling til pasientens familie. Denne behandlingsfilosofien legger vekt på egenerfaring og fellesskap gjennom gruppebehandling.

I starten var det personer med egen erfaring som jobbet på klinikkene. Men etter hvert ble helsepersonell en del av staben. I Norge er 12-trinnsbehandling anbefalt av Helsedirektoratet som én av flere behandlingstilnærminger for rusavhengighet. (Helsedirektoratet, 2017).

Al-anon. Medavhengighet.

2.5 Perspektiver på parforhold i vår tid

Idealer om samliv og ekteskap har gjennom tidene vært i forandring og reflektert kulturelle aspekter i samtiden. De forskjellige tidsperiodene har sine tilhørende verdier og normer om samliv, med ulik innramming og funksjon. Kulturer i forandring vil etterlate seg kulturelle og spor som veves inn i nye kulturelle former og praksiser (Øfsti, 2010, s. 49-50). Ved et tilbakeblikk på ekteskapets historie kan vi se at det har vært ulike en tidsepoker som gjenspeiler ulike forventninger til ekteskapet. I førmoderne tid var ekteskapet en fornuftsallianse. På slutten av 1700-tallet kom den romantiske revolusjonen, som har overlevende diskurser om kjærlighet som fortsatt er aktuelle i dag. Det kjærlighetsbaserte ekteskapet ble etablert fra 1950-tallet med "husmortid" og kjernefamilie, hvor emosjonelle og relasjonelle bånd til familien fikk større betydning. Fra 1970-tallet og frem til vår tid har samfunns idealer og diskurser om ekteskap blitt gradvis mer individualisert. Denne endringen gjelder begge kjønn, men har hatt størst innvirkning på kvinner og deres frigjøringsprosess (Coontz, 2005, s. 15; Øfsti, 2010, s. 54-57). Sosiologene Ulrich Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) kaller individualismen en sosial transformasjon hvor individet selv blir ansvarlig for sin eksistens og vellykkethet, på godt og vondt (s. 7). Giddens (1992) introduserer begrepet "den rene relasjon", som innebærer et kjærlighetsforhold som er basert på gjensidighet og likeverd, hvor relasjonen blir et sted for selvutvikling og utbytte (s. 58). Giddens (1992) forklarer diskursen om det rene forhold som en restrukturering av

ideer om parforhold og intimitet som oppstod under etterkrigstiden. Ekteskapet holdes primært ikke lenger sammen av gjensidig avhengighet til hverandre kun basert på fornuftsmessig overlevelse. Det rene forhold sikter mot en sosial relasjon som etableres for individets egen skyld (Giddens, 1992, s. 58). Konsekvensen av en individualistisk holdning er en økning i sekularisering. Parforhold ofte i denne sammenhengen betraktet som midlertidige og basert på individuell tilfredsstillelse, heller enn langvarige forpliktelser. Økende krav til individualisme har bidratt til mer usikkerhet og fragmentering i parforhold, da mange er mindre villig til å forplikte seg i langsiktige relasjoner og jobbe seg gjennom vanskeligheter sammen (Illouz, 2012, s. 78). På en annen side har individualismen ført med seg mer åpenhet og aksept for ulike samlivsformer og kjærlighetsrelasjoner, som utvider handlingsrommet for par og familier (Øfsti, 2010, s. 61).

Den romantiske kjærligheten står i en særstilling i den moderne vestlige verden. Kjærlighet er en av vår tids viktigste verdier, og har blitt kommersialisert som en ideologisk vare, gjennom ulike kanaler som media, musikk og litteratur. Den samme romantiske kjærligheten står som ideal, hvor målet er å finne den «eneste ene», som vil gjøre livet verdt å leve. I vårt individualiserte moderne samfunn oppstår det et paradoks mellom den livslange kjærligheten og «den eneste rette». Parallelt med at det kan se ut som at dette målet har blitt vanskeligere å oppnå, kan det se ut som om drømmen om kjærligheten har økt i verdi. Kjærligheten blir en sosial markør for vellykkethet (Roland, 2021).

2.5.1 Tilknytningsteori

Den britiske psykiateren John Bowlby (1969) presenterte en banebrytende teori om barns behov for tilknytning til voksne omsorgspersoner (Samoilow & Gran, 2017, s. 386). Voksen tilknytningsteori bygger på Bowlbys tilknytningsteori om at mennesker er programmert til å danne sterke og varige emosjonelle bånd i nære relasjoner, som eksempelvis parforhold. Ifølge denne teorien vil mennesker reagere med en betinget biologisk adferd dersom de blir usikre overfor partneren. (Teigen, 2017, s. 133)

Fra 1980-tallet har teorien om voksen tilknytning etablert seg som en dominerende forståelsesramme for hvordan samlivsproblemer oppstår og kan endres. Teorien vokste frem da individualismen med selvstendighet og autonomi var godt etablert i den vestlige kulturen. Utvidelsen av tilknytningsteoriens fokus har kommet til uttrykk i emosjonsfokuset terapi, som er en retning som har ekspandert mest i parterapifeltet (Henriksen & Thuen, 2012).

Modellen ble utviklet på 1980-tallet av psykologene Les Greenberg og Sue Johnson (Samoilow & Gran, 2017, s. 386; Stiegler, 2015, s. 18). Modellen er en forskningsbasert terapi som har vist seg å være effektiv på parterapi for å hjelpe par med å forstå og regulere følelsene sine og forbedre kommunikasjonen og tilknytningen deres (Samoilow & Gran, 2017, s. 386).

Kritikk på modellen er at tilknytningsteori kan utgi seg for å bli brukt som en forståelsesmodell for mer enn den kan reelt sett belyse, da fokuset hovedsakelig er på trygghetssøkende følelser hos paret. Modellen utelukker systemiske perspektiver som kulturelle og historiske aspekter i forståelsen av relasjonelle problemer (Henriksen & Thuen, 2012).

2.6 Narrativ teori

Begrepet «narrativ» har flere betydninger og er brukt i flere ulike disipliner som psykologi, helsefag og pedagogikk. Narrativ forskning har hatt en økende interesse i flere fagfelt, og kan gi informasjon om hvordan mennesker tenker om seg selv, om livet sitt og hvordan erfaringene blir delt med andre. (Willig, 2008, s. 133).

«A narrative is a story that tells a sequence of events that are significant for the narrator and his or her audience. A narrative as a story has a plot, a beginning, a middle and an end. It has an internal logic that makes sense to the narrator. A narrative relates events in a temporal causal sequence» (Denzin, 1989, s. 37).

Mennesker har gjennom tidene fortalt historier. Fortellingene er identitetsskapende, ved at vi former fortellingene og fortellingene former oss. Hva som fortelleren velger å inkludere i en fortelling, hvordan den er organisert, knyttet sammen og evalueres som meningsfull, avhenger av hvem som mottakeren av fortellingen (Sørly & Blix, s. 21). Historiefortellinger har et innhold, og man forteller for å oppnå noe. Å fortelle historier, kan ha en funksjon hvor mennesker holder fast ved seg selv, både i relasjon til andre eller gjennom verdier og moral. Jaber F. Gubrium og James A. Holstein (2009) beskriver begrepet *narrativ kobling*, hvor mennesker danner meningsdannelse av erfaringer er gjort meningsfull i tilknytning til kontekst. De sier at erfaringer i seg selv har ingen mening, men er blitt gjort meningsfulle gjennom måten de er blitt knyttet til spesielle elementer. Koblingen skaper en kontekst for forståelse. Historier inviterer til deltagelse, gjenkjennelse og identifisering. Den kanadiske

sosiologen Arthur Frank (2010) forstår narrativ som: “one thing happens in consequence of another” (s. 25). Konstruksjon av ulike narrativ skaper sammenhenger mellom ulike hendelser, som fortolkes i lys av andre livserfaringer. Historier oppstår ikke av seg selv, men er komponert og mottatt i ulike kontekster. Riessman (2008) sier: «historier kan uttrykke vel så mye om et samfunn eller en kultur som om en person eller gruppe mennesker» (s. 105).

Historisk finnes det betraktninger rundt historiefortellinger som går helt tilbake til filosofen Aristoteles ca. år 335 før vår tidsregning. I boken “Om dikterkunsten” viser han til noen universelle prinsipper som han mener bør være til stede i en vellykket fortelling. Han viser til dramaturgi som basis for de fleste fortellinger, med en begynnelse, en midtdel og en slutt. Ifølge Aristoteles er det fem sentrale begreper i en fortelling; *mimesis* (etterligning av handling), *peripeteia* (vending i teksten), *anagnorisis* (omslaget fra eks. lys til mørke), *hamartia* (heltens svakhet) og *katharsis* (renselsen, selvinnsikten). (Riessman, 2008, s. 3-4; Sørly & Blix, 2017, s. 19-20).

Narrativ tilnærming var på et tidlig tidspunkt preget av realismen, men studier av narrativ i litteraturvitenskap spredte seg til andre disipliner mellom første og andre verdenskrig, som blir kalt *den narrative vendingen*, som vender seg fra realismen. Denne vendingen startet i miljøer rundt Chicago University og i sosiologiske miljøer. Frigjøringsbevegelser sørget for fokus på marginaliserte grupper og en økt interesse for historiefortellinger. Teoretikerne Herbert Mead og Herbert Blumer er sentrale personer rundt tenkningen om at mening skapes i sosiale interaksjoner, også kalt den *symbolske interaksjonismen*. Teoretikerne William Labov og Joshua Waletzky har vært sentrale i utviklingen av den narrative interessen. I narrativ forskning er perspektiver om Den narrative vendingen var også sentral i endring av forskerposisjon fra nøytral observatør til relasjon mellom forsker og deltaker, med fortolkning og mening. Narrativ forskning er opptatt av enkeltpersoners erfaringer, fremfor generell teori (Sørly & Blix, 2017, s. 22-24).

Narrative ressurser er narrativ på makro nivå, som er allmenne representasjoner om hvordan noe burde være. Det gjengir ofte kollektive og dominerende gruppers verdier i en bestemt kultur eller samfunn i en gitt tid. Narrative ressurser formes og omformes gjennom aktivt bruk som skaper fellesskap eller utenforskap, narrativ elastisitet (Sørly & Blix, 2017, s.

48; Jensen & Ulleberg, 2011, s. 239-244). Diskurser styrer mennesker i relasjon til andre gjennom meningsutveksling og delte konvensjoner (Lundby, 1998, s. 77). Narrative ressurser fremstår som normative og begrenser det narrative handlingsrommet for personer som ikke identifiserer seg med de tilgjengelige ressursene (Frank, 2010, s. 49).

Den russiske litteraturkritikeren og filosofen Mikhail Bakhtin er kjent for sine teorier om språkets dialogiske aspekt, som *polyfoni* og *dialogisme*. En historie består alltid av flere historier. Ifølge Bakhtin inneholder enhver fortelling eller tekst mange stemmer, de er polyfoniske. Historier oppstår ikke av seg selv, de utgår fra fortellinger man har hørt før (Sørly & Blix, 2017, s. 112). Ut fra denne forståelsen vil en historie aldri bli avsluttet, men leve videre i nye historiefortellinger hos både forteller og lytter. (Frank, 2010, s.16; Sørly & Blix, 2017, s. 112).

Dialogisk forskning avviser den monologbaserte forskningens trang til å slutføre. En dialog vil ifølge Bakhtin aldri bli avsluttet, men sees på som en uferdig dialog (Frank, 2010, s. 97). Den dialogiske tilnærmingen er inspirert av sosiologen Erving Goffman (Goffman, 1969) sin teori, om at vi i møte med andre alltid forsøker å forme den andres inntrykk av oss (Sørly & Blix, 2017, s. 112).

I de senere år har det vært en vending i narrative studier, *den performative vendingen*. I det performative perspektivet er man mer opptatt av fortellingen som verb enn som substantiv. Den performative vendingen har hatt betydning for narrativ forskningspraksis, ved at kontekstuelle og situasjonelle forhold blir mer vektlagt. I denne undersøkelsen vil disse aspektene være integrert og vektlagt i analysen (Riessman, 2008, s. 105; Frank, 2010, s. 40).

Den amerikanske psykologen Jerome Bruner (1915-2016), hevdet at identitet skapes, gjennom narrativ. En narrativ identitet er flerdimensjonal, og knyttes til sosiale, historiske, politiske og kulturelle kontekster, hvor identiteten konstitueres gjennom narrativ over tid.

Identity is an internalized and evolving life narrative. Psychologically speaking, the narrative's primary function is to intergrate a life, to provide an adult life with some degree of meaning, purpose, and unity (McAdams, 2005, s. 122, gjengitt i Sørly & Blix, 2017, s. 66).

Livshistorier er inngangsporter til folks indre liv og erfaringer, gjennom fortellinger. Historier fortelles fra et "point of view", et her-og -nå ståsted, og endres kontinuerlig for å passe inn i

ulike sammenhenger. Det finnes ulike oppfatninger om perspektiver på hvordan man kan forstå narrativ identitet, alt fra at det eksisterer som et indre, personlig anliggende, til at det skapes relasjonelt og sosialt i samhandling. (Sørly & Blix, 2017, s. 63-64, 66; Frank, 2010, s. 49). Ut fra det performative perspektivet på identitet, er man kritisk til eksistensen av et egentlig selv, som man kan få tilgang til gjennom eksempelvis et intervju.

2.7 Liminalfase

Den liminale fase er overgangen mellom to livssituasjoner. Victor Turner (1985, 1986) bruker begrepet *liminal* til å karakterisere omstendigheter der roller, relasjoner og identiteter er spesielt usikre eller problematiske. I liminale faser kan koblinger trekkes i ulike retninger, og skape forskjellige forståelseskontekster. I slike faser er meningsproduksjonen spesielt kompleks eller uklar. (Gubrium & Holstein, 2009). Vanlige livsovergangsfaser er eksempelvis; tenåringsfasen, skifte av arbeidsplass eller overgang til pensjonist. Overganger er ofte knyttet til ulike ritualer. (Turner, 1967).

Materialet i dette prosjektet er situert fra en overgangsfase mellom da alkoholbruk var pågående og en recoveryprosess uten alkoholbruk, som jeg ser på som en liminalfase.

2.8 Tidligere og relevant forskning på temaet

Søket ble utført på Google Scholar, Oria og Idunn med søkeordene problematic alcohol use, problematic substance use, familymembers, couples.

Søkene viser at det eksisterer et forskningsfelt som omhandler rus og avhengighet i et relasjonelt perspektiv. Det er et begrenset antall studier som omhandler forskning på parrelasjonen og alkoholproblematikk. Da det var et begrenset resultat på spesifikt søk på valgt tema, har jeg valgt å vise til studier som omhandler hvordan rusproblemer har innvirkning på familiemedlemmer, familien og partner, da det i mange tilfeller vil være fellesfaktorer. Dette gjelder også når det gjelder å inkludere studier som også har fokus på den innvirkningen bruken av illegale rusmidler har på øvrige familiemedlemmer

Jeg har valgt å begrense søket fra 2013 og oppover for å bevare aktualitet. Litteratursøket fokuserte i første omgang kun på fagfelleverderte artikler. Jeg har også benyttet meg av innspill fra fagpersoner i feltet.

Selbekk et al. (2019) har gjennomført; *En kunnskapsoppsummering om barn og partnere til personer med rusproblemer*. Kunnskapsoppsummering gir en systematisk oppdatert oversikt over forskning både i forhold til hvordan det å vokse opp med foreldre med rusproblemer påvirker barns liv, hvordan det å leve i et parforhold med en person som ruser seg påvirker partners liv, og hva som er dokumentert effekt av intervensjoner rettet mot henholdsvis barn og partnere som pårørende. Jeg trekker her ut kapitelet som omhandler partner (kap. 4.2) da det er mest relevant for mitt prosjekt. Materialet omhandler til sammen 14 artikler fra 13 kvantitative studier med til sammen 53 883 personer, hvor flertallet er kvinner. Søket er begrenset geografisk og kulturelt til vestlige høyinntektsland, hvor det er flest studier fra USA. Det er 1 studie fra Norge som er inkludert. Temaet omhandler hvordan det å leve med en person med ruslidelser og rusproblemer innvirker på partners liv. Studiene varierte i om de fokuserte på problemtilstander/ risikofaktorer eller ressurser/beskyttende faktorer. Funnene viser at partnere rapporterer om forverret psykisk helse og psykiske utfordringer, påvirkning av sosiale forhold, sammenheng mellom rusproblem og vold, sammenheng mellom å leve med rusproblemer og ha et rusproblem selv.

Bente B. Weimand et al. (2020) har publisert artikkelen: *It's like being stuck on an unsafe and unpredictable rollercoaster»: Experiencing substance use problems in a partner*. Studien undersøker hverdagserfaringer til personer som lever med rusavhengig partner, inkludert foreldrerollen. Studien er en kvalitativ undersøkelse med kvalitative intervjuer med 10 partnere og eks-partnere, hvor tematisk analyse er brukt. Funnene viser at å dele livet med en partner med rusproblemer påvirker alle aspektene ved et liv, inkludert foreldrerollen, noe som innebærer å være påvirket av partnerens opp- og nedturer. Temaene som kommer frem i studien er «dilemma, skyld og skam», «manglende trygghet, sikkerhet og støtte» og «søken etter håp og mening». Konklusjonen i studien er at individene i studien har behov for støtte for å takle situasjonen de står i, men har ofte vansker med å be om hjelp. Støttegrupper har en positiv virkning på å finne løsninger på situasjonen.

Sari K. Lindeman et al. (2020) har gjennomført; *En meta-etnografi; An unknown invisible intrusion. Impact of an adult family member's problematic substance use on family life: a meta-ethnography*. Artikkelen gir innsikt i hvordan familier opplever familielivet når voksne familiemedlemmer med problematisk rusmiddelbruk er til stede. Femten kvalitative primærartikler, inkludert 393 forskjellige familiemedlemmers erfaringer, ble inkludert. Artiklene beskrev familier fra forskjellige land med ulik sosioøkonomisk status. Funnene i artikkelen er delt i temaer; «Å ta over familielivet», «Familiens overlevelse» og «En usynlig familie». Funnene viser hvilke konsekvenser problematisk rusmiddelbruk hos voksne individer har for familieliv, strev som familien opplever ved å håndtere krevende situasjoner, og ensomhet. Manglende støtte og forståelse fra omgivelsene gjorde at familiemedlemmenes komplekse behov for støtte ikke ble oppfattet. Konklusjonen inneholder også en refleksjon om hvordan individorienterte helsesystemer bør ta i bruk intervensjoner som også involverer familie og et videre system.

Rognmo et al. (2013) har gjennomført studien: *Alcohol use and spousal mental distress in a population sample: the nord-trøndelag health study*. Studien undersøker en forskningstendens om at ektefeller til alkoholmisbrukere opplever mer psykisk plager enn ektefeller til ikke-misbrukere. Denne studien undersøker sammenhengen mellom ektefelles psykiske plager og både et høyt forbruk av alkohol, og det å ha opplevd alkoholrelaterte problemer. Studien er en kvantitativ studie som ble gjennomført med spørreskjema. 11 584 par var kvalifisert for analyse. Resultatene viste at alkoholforbruk var assosiert med reduksjon i ektefellens psykiske plager, mens alkoholrelaterte problemer var assosiert med en økning i ektefellens psykiske plager. Resultat av studien indikerer at alkoholrelaterte problemer utgjør en risiko for ektefellen for psykiske plager, men studien viser at sammenhengen kun foreligger når de måles i forhold til alkoholrelaterte problemer, hvor alkoholkonsum i seg selv ikke slår ut på psykiske utfordringer hos partner.

Johannessen et al. (2022) har gjennomført studien; *Family' members experiences of their older relative's alcohol and substance misuse*. Studien undersøker hvordan problematisk bruk av alkohol og andre rusmidler hos eldre over 65 år, har påvirkning på livet til pårørende ektefeller og voksne barn. Studien tar utgangspunkt i at alkoholbruk og legemiddelbruk har økt de siste årene hos den eldre generasjonen. Undersøkelsen er en kvalitativ studie, hvor

datamaterialet er innhentet gjennom 17 individuelle intervjuer. Resultatene av studien viser at rusproblemet skaper psykisk stress over tid og har innvirkning over tid på familierelasjoner og funksjonsnivå. Rusproblemets innvirkning hadde negative innvirkninger på helse og livssituasjonen til deltakerne.

Lindeman & Selseng (2022) har gjennomført studien: *Being a partner in long-term recovery: stories from female partners in Norway*. Studien dokumenterer erfaringer fra 2 kvinnelige partnere som lever i et romantisk forhold med menn, i en langtids recovery prosess fra rusmiddelbruk i et norsk perspektiv. Undersøkelsen er en narrativ analyse, intervjuer. Formålet er å undersøke hvordan kvinnene snakker om livene sine i en langtids recovery prosess med sin partner. Undersøkelsen viser hvordan nære relasjoner utgjør en viktig rolle for motivasjon i hverdagslivet i en langtids recovery fase. Forskingen ser på viktigheten av å inkludere familie og nære relasjoner i en livslang prosess.

2.8 Oppsummering av studier og kritisk refleksjon

Eksisterende forskning på feltet viser at rus og avhengighet har konsekvenser for familien og nære relasjoner, og påvirker på de fleste av livets områder (Lindeman et. Al., 2020; Johannessen et al., 2022). De fleste studier viser hvordan pågående rusproblematikk begrenser livskvalitet og skaper psykisk stress i nære relasjoner. Selbekk (2019) sier det er mest kunnskap om barns situasjon. Hun sier videre at det er få kunnskapsoppsummeringer som gir et bredt bilde av partners livssituasjon, og det mangler også oppsummeringer om intervensjoner rettet mot partner. Lindeman (2022a) sier det er en voksende interesse for familier i en recoveryprosess som lever med rusmiddelproblemer. Det er mindre kunnskap om hvordan familiemedlemmer opplever langtids recoveryprosesser.

3 Metodologi

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for prosjektets design og metodiske valg som beskriver undersøkelsens arbeidsprosess. Jeg har valgt å gjennomføre en kvalitativ studie, som Thagaard (2018) skriver, er systematikk og innlevelse sentrale deler av forskningsprosessen (s. 14). Systematikk viser fremgangsmåten, ulike valg og beslutninger som jeg har tatt underveis i prosessen. Forskerposisjonen trenger også innlevelse i hvordan deltakerne lever sine liv, for å få en utvidet forståelse av den sosiale situasjonen som skal studeres. Undersøkelsen er en narrativ studie og jeg har gjennomført prosjektet ut fra en narrativ tilnærming.

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for undersøkelsens vitenskapsteoretiske ståsted, epistemologisk ståsted og problemstilling. Undersøkelsens problemstilling og forskningsspørsmål danner utgangspunktet for videre planlegging av studien. (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 140; Johannessen et al., 2016, s. 54). Jeg vil så redegjøre for mine valg med en kvalitativ metodisk tilnærming før jeg beskriver prosessen fra planlegging til ferdig analyse. Videre vil jeg gå inn på refleksjoner rundt egen rolle og etiske vurderinger, før jeg avslutter med noen metodiske fordeler og ulemper.

Den kvalitative studien er basert på fortolkning, hvor hensikten er utvidet forståelse og utforskning av menneskelig subjektivitet. I denne metodiske tilnærmingen er samhandling og dialog sentralt (Sørly & Blix, 2017, s. 25).

3.1 Forskningsprosjektets mål og utarbeiding av problemstilling

Hensikten med dette prosjektet er å utforske hvordan par som lever med alkoholproblemer, konstruerer mening i historiene de forteller om erfaringer fra parforholdet, og hvordan deres individuelle fortellinger rammes inn og formes av bredere historiske og sosiale kontekster. Hovedfokuset i undersøkelsen er på hvordan individuelle fortellinger står i relasjon og dialog til større kulturelle historier i samfunnet. Undersøkelsen er situert i en behandlingskontekst, hvor den ene i parforholdet er i rusbehandling. Konteksten for

undersøkelsen utgår fra en liminalfase, som kan ha påvirkning på hvordan de fortalte fortellingene reflekterte forståelse og mening i møte med fenomenet som skal undersøkes.

Prosjektets problemstillinger er:

“Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?”

Med utgangspunkt i studiens problemstilling hadde jeg 1 forskningsspørsmål:

- Hvordan opplever deltakerne seg selv i møte med samfunnets idealer om parforhold og samlivspraksis?

3.2 Kvalitativ tilnærming

Kvalitativ metode er en vitenskapelig forskningsmetode som er egnet for å for å beskrive, analysere og fortolke egenskaper og kvaliteter ved det som skal studeres. En kvalitativ tilnærming er egnet for å belyse menneskers erfaringer, opplevelser, verdier og samhandling, hvor slike prosesser utformes fra en sosiokulturell sammenheng. (Malterud, 2017, s. 30-31). Formålet med studien er å få en bredere forståelse av det sosiale fenomenet som skal undersøkes, og synliggjøre prosesser og meningsinnhold som ikke lar seg måle. Problemstillingen som skal undersøkes er kompleks og sammensatt. Som Malterud (2017, s. 30-31) og Thagaard (2018, s. 15) sier, er jeg interessert i mangfoldige svar som kan skape nye spørsmål fremfor svar på eksisterende hypoteser. Temaet som undersøkes kan beskrives som et sensitivt tema med sosiale og kulturelle paradokser. Atkinson og medforfatterne (2003) sier kvalitativ metode er en egnet tilnærming for studier av marginaliserte temaer, og kan gi maktesløse grupper en stemme (gjengitt i Thagaard, 2018, s. 15-17). Min undersøkelse er en induktiv tilnærming, som ifølge Malterud (2017) betyr at analysen går fra det konkrete spesifikke til det generelle (s. 27).

3.3 Vitenskapsteoretisk ståsted

Jeg skal her gjøre rede for prosjektets vitenskapsteoretiske forankring. Både studiens tema og problemstilling søker innsikt og forståelse i deltakernes subjektive erfaringer, hvor opplevelser og fortolkning er sentralt i meningsdannelse. Jeg er interessert i hvordan deltakernes opplevelser og erfaringer reflekteres gjennom deres fortellinger. Thagaard sier (2018) vitenskapsteoretiske ståsted danner utgangspunkt for forståelsen av tema og det empiriske materiale (s. 33).

Jeg har valgt fenomenologi og hermeneutikk som en vitenskapsteoretisk forståelsesramme for denne undersøkelsen, som har betydning for hvordan jeg ser på problemstillingen og hva jeg søker informasjon om.

3.3.1 Fenomenologi

Fenomenologien er en filosofisk retning som er grunnlagt av den tysk-østerrikske filosofen Edmund Husserl (1859-1938). Et fenomenologisk vitenskapssyn tar utgangspunkt i subjektive opplevelser, og har som hensikt å skape en større forståelse av en dypere mening i individets erfaring. Sentralt i fenomenologien er åpenhet for deltakernes opplevelser, hvor beskrivelsene av omverdenen er ut fra deres opplevelser (Thomassen, 2006, s. 82-83). Oppmerksomheten rettes mot det som tas for gitt innenfor en kultur, og på meningen som mennesker tillegger sine erfaringer av et fenomen. Fenomenologien bygger på en grunnleggende antakelse om at realiteten er slik mennesker opplever den. (Thagaard, 2018, s. 36; Kvale, Brinkmann, 2015, s. 45). Prosjektet tar sikte på å undersøke et sosialt fenomen, hvor deltakernes erfaringer ble uttrykt gjennom fortellinger som oppstod i en bestemt kontekst. Deres fortellinger reflekterer deres opplevelse av virkeligheten. På den måten blir jeg invitert med i deres livsverden.

3.3.2 Hermeneutikk

Hermeneutisk vitenskapsteori kan sies å være grunnlaget for all humanvitenskapelig forskning. Hermeneutikken er læren om fortolkning, altså en metode for forståelse. (Thomassen, 2006, s. 159). I dette vitenskapssynet søker man å finne forståelse av menneskers handlinger gjennom å fokusere på et dypere meningsinnhold enn det som

umiddelbart er innlysende. En hermeneutisk tilnærming er opptatt av at det finnes flere fortolkninger av et fenomen, og ikke en objektiv sannhet. Den hermeneutiske tradisjonen kom som et motsvar til positivismen, som tar utgangspunkt i et kunnskapssyn som er interessert i observerbare og objektive fakta som er målbare (Malterud, 2017, s. 26).

De tyske filosofene Martin Heidegger og Hans-Georg Gadamer, har hatt innflytelse på utviklingen av den hermeneutiske tradisjonen i det tjuende århundret (Snævarr, 2017, s. 185-184). Hermeneutikk har lange tradisjoner tilbake til antikken og ble brukt som grunnlag i fortolkning tekster med utgangspunkt for forståelse. Den moderne hermeneutikken oppstod i det tjuende århundre, og hevdet at mennesker er fortolkende vesener og at verden er språklig, ved at det språklige må fortolkes. All forståelse er basert på fortolkning, hvor ens fordommer er med på å bestemme våre fortolkninger. (Snævarr, 2017, s. 189). Fordommer i denne sammenhengen er ikke negativt ladet, men utgjør menneskelig erfaring og forståelse som utgangspunkt i fortolkningsprosesser. Forforståelsen utgjør vår forståelseshorisont, og er påvirket av både individuelle og delte forutsetninger som er felles for en kultur, en periode eller en vitenskapelig retning. (Krogh, 2014, s. 54-55). Å tolke handlinger som tekst, innebærer å tillegge handlinger en spesiell mening (Thagaard, 2018, s. 37).

I tolkningen legger den hermeneutiske tradisjonen særlig vekt på forholdet mellom deler og helhet («den hermeneutiske sirkel»), og på betydningen av kontekst og selvrefleksjon (Malterud, 2017, s. 28). Tolkningen kan sees på som en dialog mellom forsker og teksten, og deltakernes erfaringer, som forstås ut fra den sosiale og kulturelle konteksten de utgår fra. Jeg har valgt å bruke hermeneutikk som en forståelsesramme, og ønsker jeg å vise hvordan fortolkning har vært sentralt gjennom alle deler av forskningsprosessen. Den hermeneutiske sirkel illustrerer hvordan jeg har forstått deler ut fra en helhet, som videre har påvirket hvordan jeg etter hvert har forstått helheten. Bevegelsen frem og tilbake har utvidet min forforståelse og skapt dypere mening og innsikt i fenomenet som undersøkes. Hermeneutikk er tett forbundet med fenomenologi, ved at subjektive erfaringer, som utgjør forståelseshorisonten, allerede er en fortolkning og vil være avgjørende for hva man legger merke til eller legger vekt på (Thomassen, 2006, s. 171).

3.4 Sosialkonstruksjonisme som epistemologi

Epistemologi kalles erkjennelsesteori, og handler om hva kunnskap er, og hvordan den kan oppnås (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 31; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 69). Mitt epistemologiske utgangspunkt i denne undersøkelsen er sosialkonstruksjonistisk, og har en antiessensialistisk holdning til menneskelige og samfunnsmessige fenomener, hvor kunnskap og mening er konstruert sosialt innenfor en gitt kultur i en bestemt tidsepoke og er dermed relativ (Johnsen & Thorsteinsson, 2012, s. 34; Lock & Strong, 2014, s. 32). I dette prosjektet er jeg ikke opptatt av å finne objektive svar på fenomenet som studeres. Jeg ønsker å se på hvordan forståelsen og kunnskapen er påvirket av ulike kontekstuelle aspekter, som innebærer min forsker tilnærming, relasjonen mellom meg og deltakerne, tiden vi lever i, og samfunns forståelsen av fenomenet. Det samme fenomenet kan bli beskrevet på ulike måter ut fra forskjellig erfaring og forståelse. Sosialkonstruksjonisme utgjør et sentralt begrep innenfor postmodernistisk tenkning, hvor språket konstruerer virkeligheten relasjonelt mellom mennesker og verden. Språket er styrende for hva vi gjør, og hva vi inviterer andre inn i. Diskurser har en sentral rolle i sosialkonstruksjonismen, som vi bruker for å forstå og påvirke hverandre, med ulike hensikter og formål (Lock & Strong, 2014, s. 345).

3.5 Det kvalitative forskningsintervju

Et kvalitativt forskningsintervju er en samtale mellom meg som forsker og deltakerne (Kvale & Brinkman, 2015, s. 46). For å kunne besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene som inneholder komplekse fenomener, ble tydelig at det kvalitative forskningsintervjuet var best egnet. Jeg ønsket tilgang til førstehånds livserfaringer og mulighet til å gå i dybden på temaet for å få frem nyanser og kompleksitet.

3.6 Utvalg

Det er brukt en målrettet utvalgsstrategi for å rekruttere deltakere for å kunne belyse problemstillingen på best mulig måte. Jeg ønsket deltakere som representerte mangfold, som for eksempel variasjon i alder. Jeg ønsket å komme i kontakt med individer som både var i rusbehandling og deres pårørende partner. Det var ønskelig at de hadde vært i

relasjonen mer enn et halvt år. Det valgte rusmiddelproblemet var begrenset til alkohol, som er et lovlig rusmiddel. Illegale rusmidler løfter andre problemstillinger og spørsmål som jeg ikke tar sikte på å gå inn på her, på grunn av oppgavens begrensninger. Mitt utgangspunkt var at utvalget skulle bestå av to par. Jeg var oppmerksom på at sårbare temaer kunne vanskeliggjøre rekrutteringsprosessen og begrense muligheten for at begge partnerne i parforholdet ville delta. Dersom rekrutteringen av par skulle bli vanskelig, hadde jeg et alternativt inklusjonskriterium, med å rekruttere to personer med erfaringer med alkoholproblem i rusbehandling, og to med pårørende erfaringer til noen med alkoholproblem i rusbehandling. Relevansen i utvalget var av større betydning enn utvalgets størrelse, da jeg var opptatt av å få fylldige og detaljerte beskrivelser fra et lite utvalg av personer. Personene som deltar i forskningsintervjuene, har jeg kalt deltaker (Thagaard, 2018, s, 90). Dette gjenspeiler Riessman (2008) sitt perspektiv, som sier at forskningsprosessen er en samskapende prosess hvor materialet som analyseres konstrueres i en dialog mellom forskeren og personen som deltar i intervjuet (s. 105).

3.7 Rekruttering

Jeg har rekruttert fra eget arbeidssted. Av hensyn til habilitet, som beskrives i forskningsetiske retningslinjer (2021), ble utvalget avgrenset til personer jeg ikke hadde en behandlingsrelasjon til. Jeg informerte om undersøkelsen til kollegaer på flere avdelinger, og de leverte ut informasjonsskriv om prosjektet hvor mulige interesserte kunne kontakte meg, for å bevare deltakernes anonymitet. Jeg oppsøkte også selv behandlingsgrupper og informerte pasientene direkte om prosjektet, hvor responsen på deltakelse var god. Jeg opplevde at responsen var større der jeg selv informerte om prosjektet. De som selv hadde et behandlingsløp på klinikken, var mer tilgjengelig for deltakelse enn deres partnere. Flere argumenterte med at de ønsket å bidra i undersøkelsen av takknemlighet og engasjement for egen prosess og interesse for temaet. For å begrense materialet, ekskluderte jeg flere interesserte. Jeg gjennomførte intervjuer med fem deltakere. Det ble mulig å rekruttere to par til prosjektet, og jeg valgte å ekskludere intervjuperson nr. 4, hvor hans partner ikke ønsket å delta. Han ble kontaktet og informert om min beslutning.

3.8 Temaguide

Formålet med intervjuet var å skape en samtale mellom deltakerne og meg, som hadde som hensikt å utdype livserfaringer og hendelser gjennom detaljerte beskrivelser. Jeg utarbeidet en temaguide med delvis struktur med ulike temaer, med utgangspunkt i problemstillingen. Den er utformet slik at deltakerne kunne snakke fritt ut fra sine erfaringer og om det som var viktig for dem, uten hyppige avbrytelser fra meg (Vedlegg 2). Jeg var opptatt av å inkludere nye temaer som deltakerne var opptatt av. (Thagaard, 2018, s. 91; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Oppfølgingsspørsmålene var ikke planlagt på forhånd, men var inspirert av Tom Andersens reflekterende prosesser, hvor intensjonen min var å skape dialog og utvidelse av fortellingene, og ha et teller fokus (Andersen, 2005, s.27). Spørsmålene i intervjuene ble utviklet og justert på bakgrunn av erfaringene jeg fikk gjennom datainnsamlingsprosessen.

Temaguiden var inspirert av en forteller fokusert tilnærming (Hayden, 2013), som legger vekt på å få deltakerens fortellinger gjennom spørsmål som "kan du fortelle meg hva som skjedde ...?". Denne tilnærmingen er orientert mot historien, på partenes ulike roller i forskningsprosessen, og kan kalles en relasjonell praksis. Tilnærmingen passer mitt epistemologiske ståsted og meg som familierapeut.

3.9 Intervjuene

I narrativ forskning betraktes data som noe som skapes gjennom hele forskningsprosessen (Riessman, 2008, s. 23). Mitt epistemologiske ståsted i sosialkonstruksjonismen vil fokusere på intervjuet som et sted hvor kunnskap produseres relasjonelt og språklig (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 75-76).

Jeg har gjennomført intervjuene som én-til-én intervjuer, da jeg ønsket å høre hvordan individuelle erfaringer konstruerer mening i relasjonene. Temaer rundt rusproblemer kan være sensitive og mangle språk mellom par, jeg ønsket ikke utsette de for unødvendig belastning. Intervjuene fant sted på mitt arbeidskontor, etter deres ønske. Jeg understreket min rolle som forskende masterstudent og at prosjektet var i regi av VID og ikke arbeidsstedet. Kvale og Brinkmann sier de to første minuttene i intervjuet er avgjørende (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 160). Jeg brukte starten på intervjuet til å skape allianse ved å

gjenta prosessuelle forskningsetikk og signering av samtykke. Eksempel på samtykkeskjema er vedlagt (vedlegg 1). Jeg gjennomførte til sammen fem intervjuer à ca. 60 minutter, hvorav fire ble brukt som materiale for min analyse.

3.10 Dataregistrering

To digitale lydopptakere ble brukt i intervjuene, hvor samtykke ble innhentet av deltakerne. Lydopptak var en måte å sikre fyldig og detaljert informasjon på. Det ga meg en mulighet til å konsentrere meg om spørsmålene og dialogen som oppstod i intervjusituasjonen. Jeg hadde også notatblokk og blyant, men valgte tidlig i intervjuet å ikke notere, da det gjorde meg ufokusert. Jeg la også merke til at intervjupersonene begynte å tilpasse sitt tempo ut fra når jeg skrev. Notater kan også skape undring om hva som blir notert og kan påvirke samtalsinnhold og flyt (Thagaard, 2018, s. 11-112). Jeg skrev i etterkant en kort beskrivelse av inntrykket av intervjuet, som kunne være relevant for analysen.

3.11 Transkribering

Transkribering er omforming av tale til tekst, hvor datamaterialet blir klargjort for analyse. En transkripsjon er ikke en virkelighet, men en sosial konstruksjon, en indirekte gjengivelse av det som skal studeres (Malterud, 2017, s. 79, Kvale, Brinkmann, 2009, s. 21). Intervjuet ble transkribert verbatim. Jeg valgte å transkribere alle intervjuene selv, da transkripsjonen i denne studien er en viktig del av prosessen med hensyn til dataenes pålitelighet og gyldighet. Gyldigheten sikres bedre ved at jeg kan huske situasjonen og at utdeligheter kan oppklares. Mekanisk fremstilling kan bidra til at sammenhenger eller momenter forsvinner, slik at mening kan gå tapt. I dette prosjektet er utsagn, kroppsspråk og egen deltakelse aspekter som påvirket samtalen. Dette kommer ikke nødvendigvis til uttrykk gjennom å lese teksten i etterkant. Gjennom transkriberingsprosessen hørte jeg flere av temaene og historiene på nye måter. Denne prosessen ble en viktig for å gjenoppleve intervjusituasjonen på nytt, ved å legge merke til skifte i tempo, lydnivå og intensitet, gjennom de ulike delene av intervjuet. Lydopptaket hadde generelt god kvalitet. To av deltakerne hadde dialekt, og jeg valgte å redigere talen til bokmål da den ble omgjort til tekst og har utelatt navn som blir

nevnt, for å bevare anonymitet. Deltakerne fikk tilbud om å lese gjennom transkripsjonen før jeg startet å bearbeide materialet, noe samtlige ikke ønsket.

3.12 Narrativ analyse

Jeg har valgt narrativ analyse da den ikke søker generalisering, men har som formål å undersøke det særegne, kontekstuelle og kompleksiteten ved en fortelling (Riessman, 2008, s. 13). Narrativ analyse er en tolkende aktivitet som favner flere metodiske måter å tolke meningsinnholdet i en tekst på, hvor fellesnevneren er dens form som fortelling. Fortellingen er den analytiske enheten, og kan stamme fra dialoger i muntlige intervjuer, monologer i skriftlige tekster eller dokumenter. Det finnes fire måter man kan analysere fortellinger på; tematisk, strukturell, dialogisk/performativt og visuell (Riessman, 2008, s. 11, Malterud, 2017, s. 141-143). Jeg har valgt tematisk og dialogisk narrativ analyse inspirert av Riessman (2008) og Frank (2010).

Frank (2010) sier mennesker forteller kontinuerlig historier og skaper mening av det de forteller eller blir fortalt, gjennom kontinuerlig hverdagsanalyse. Skillet mellom en akademisk analyse og en hverdag fortolkning, er at forskning bruker konseptuelle verktøy for å utvide sin forståelse av deltakernes fortellinger (s.16, 73). Frank (2010) og Riessman (2008) tar avstand fra standardiserte metoder som garanti for å komme frem til kunnskap og et sluttprodukt (s. 72, s. 12). Frank (2010) støtter seg på den amerikanske sosiologens C. Wright Mills, som beskrev metode som en heuristisk guide, som forskeren tilpasser undersøkelsen som gjennomføres. Han var opptatt av at metoden baserer seg på erfaringer fra andre forskere, og vil da ha sine røtter i en forskningstradisjon (s. 72).

I en narrativ analyse er oppmerksomheten rettet på hvordan mennesker forteller om livet sitt, hvorfor og hvordan blir historien fortalt, hva kan en forteller oppnå med å fortelle på en bestemt måte, og hvilke effekter det har på publikum. Narrativ analyse er en refleksiv aktivitet og egnet for å undersøke hvordan kunnskap er konstruert i fortellinger om hverdagsliv (Riessman, 2008, s. 12, 14; Jensen, Ulleberg, 2011, s. 251). Riessman (2008) beskriver narrativ analyse som en studie av "sammenhengen mellom fortellingens innhold og uttrykksform, den forståelsen en person har av erfaringene sine, og den sosiale situasjonen personen befinner seg i" (gjengitt i Thagaard, 2018, s. 127).

I dette prosjektet har jeg ønsket å undersøke fortellingenes innhold, men også hvilken funksjon og formål fortellingene har. Jeg har gjennomført en narrativ analyse som er inspirert av både en tematisk og en dialogisk analyse. En tematisk narrativ analyse har fokus på innholdet i en fortelling, det vil si hva handler fortellingen om, og hvilken mening den gis. Riessman (2008) sier at dette er den analysemetoden som er mest brukt av narrativ analyse (s. 53).

Ved å bruke dialogisk narrativ analyse vil det tilføre en ekstra dimensjon til den tematiske analysen, som gir en bredere og rikere tolkningstilnærming til fortellingen (Riessman, 2008, s. 105). I en dialogisk narrativ analyse er hensikten å undersøke hvorfor noe blir fortalt, hva er hensikten med å fortelle, og hvem budskapet er ment til. Denne tilnærmingen er ment å undersøke en fortellings funksjon, om hvordan produksjonen av fortellinger oppstår i en bestemt kontekst. Frank (2010, s. 13) sier at det er mer interessant å forstå en histories funksjon, enn å se på den som et vindu inn i sinnet til fortelleren. Riessmann (2008) sier at en fortelling gjenspeiler vel så mye et samfunn og en kultur, enn hva man det kan fortelle om individer og grupper. (s. 105-106). Frank (2010, s. 73) kaller en dialogisk analyse en kritisk praksis, som innebærer å stille spørsmål som utfordrer normative oppfatninger, samtidig som forskeren skal ha respekt for disse oppfatningene. Han kaller den dialogiske analysen "*a movement of thought*" (s.72), hvor en fortellings kapasitet undersøkes ved å stille spørsmål om hvordan den utspiller seg og hvordan den former menneskers liv (Frank, 2010, s. 21). Dette er en tilnærming som bryter med mer standardiserte analyse metoder. Forskeren tar deretter valg på hvilke spørsmål som er mest interessante i sin undersøkelse (Frank 2010, s. 72-74). En dialogisk analyse har som hensikt å undersøke hvilken kapasitet en fortelling har, det vil si å undersøke hvordan den utspiller seg og hvordan den former menneskers liv (Frank, 2010, s. 21). Ifølge Frank er de spesifikke historiene folk forteller om livene sine iboende forbundet til eksisterende fortellinger som sirkulerer i et samfunn. Dette er kulturelle ressurser som gir folk maler, karakterer og plottlinjer som mennesker konstruerer historier gjennom (Frank, 2010, s. 14). Her legges det vekt på at fortellinger er fortellinger for andre, altså at fortellinger med Erving Goffmans begrep, er performative (Riessman, 2008, s. 106).

Som utgangspunkt for analysearbeidet vil jeg ha fokus på speilingen mellom en fortellings innhold og formålet med å fortelle den. Ved å bruke elementer fra både tematisk og

dialogisk analyse ble det mulig å ha å fokusere på materialet på både mikro og makro nivå. Analysen tar utgangspunkt i det transkriberte materialet fra intervjuene. Fortellingene er analysert med inspirasjon og støtte i dialogiske narrativ analyse som er beskrevet av Cathrine Riessman (2008) og Arthur Frank (2010) og presentert narrativ teori. De presenterte historiene er samkonstruert av deltakerne og meg. Analysen er påvirket av min subjektivitet. Derimot er fokuset i presentasjonen av materialet på deltakernes historier, om å leve i parforhold med alkoholproblemer, i en behandlingskontekst. For å vise transparens i analysen prosessen har jeg valgt å bruke mange direkte sitater fra intervjuene for å vise analyseprosessen.

3.13 Min narrative analyse

Fire intervjuer, fem timer lydfiler og rundt 60 sider tekst var utgangspunktet mitt for å starte det analytiske arbeidet. Jeg har valgt å dele analysen i flere steg.

1 steg-Lytte til og lese intervjuer

Jeg startet med å lese transkripsjonene, og lyttet gjennom intervjuene flere ganger. I denne fasen fordypet jeg meg i et intervju ad gangen. Jeg markerte og noterte fortløpende i transkripsjonen med farge, når en passasje fanget min interesse eller utmerket seg. Refleksjoner og ideer som oppstod underveis ble notert i marginen. Det ble også viktig for å kunne fange intuitive tanker og dialogen som oppstod underveis mellom materialet og meg. Materialet fremstod som overveldende og jeg ble teknisk i møte med materialet, hvor jeg mistet intuisjonen og følelsene i teksten. Jeg la intervjuet til side noen dager, før jeg leste det over igjen. Jeg har etter dette hatt en pause på noen måneder, før jeg tok intervjuene opp igjen, leste transkripsjonene og lyttet til lydsporene. Dette ble nyttig med tanke på å veksle mellom å være tett på og få avstand til materialet. For hver runde jeg leste og lyttet til intervjuene, la jeg merke til at det var lettere å sette ord på det som hadde utpekt seg og innganger til ulike historier i intervjuene.

Ulike passasjer eller narrativ som var interessant for problemstillingen ble skrevet i et Word-dokument. Jeg så etter felles tematiske narrativ som historiene tilhørte og markerte med fargekoder. Jeg var tett på det empiriske materialet og arbeidet meg gjennom en prosess hvor fortellingenes innhold og funksjon ble gradvis tydeligere.

2. steg- Lese intervjuer

Jeg gikk over til å kun forholde meg til transkripsjonene, og så etter temaer, det vil si innholdet i det deltakerne fortalte. Fokuset var på relasjonelle temaer i deltakernes fortellinger. Jeg oppdaget temaer som, frykt, manglende tillit, kjærlighetsbånd, rusdynamikk og håp. Flere av temaene var overlappende i flere av intervjuene.

Jeg brukte Frank (2010) sin dialogiske analyse for å se etter hvordan virkningen av alkoholproblemet var representert i deltakernes fortellinger gjennom måten de ble fortalt på. Jeg tok utgangspunkt i Frank (2010) sine spørsmål;

-Ressursspørsmål. Hvilke narrative ressurser er tilgjengelig og for hvem?

-Hva er innsatsen? Hvordan iscenesetter personen seg i historien.

-Identitetsspørsmål. Hvordan historier lærer personer hvem de er og hvordan kan de utforske hvem de kan bli ved å fortelle historiene (s. 71-72).

Jeg så etter sammenligning og kontraster i de narrative blokkene på tvers av deltakerens narrativ.

3. steg- Lage historier

I denne fasen skrev jeg de presenterte historiene, som er samkonstruert av meg og deltakerne. Historiene er situerte, og må sees på som pågående fortellinger som ikke kan karakteriseres som en endelig uttalelse i folks liv (Sørly & Blix, 2017, s. 114; Frank, 2005). Historiene er utgangspunkt for videre analyse og drøfting i kapittel 4 om funn

3.14 Deltakerne

Jeg vil presentere deltakerne som har deltatt i prosjektet. De blir presentert i parrelasjonen, selv om intervjuene er gjennomført og analysert separat. Anonymisering er ivaretatt ved at deltakerne har fått fiktive navn.

Ingrid og Einar

Ingrid er en kvinne i midten av 50 årene som er gift med Einar, som er en mann i 70 årene. De har vært sammen i over 30 år og har to voksne barn sammen. Ingrid har hatt et mangeårig forbruk av alkohol som har fått konsekvenser for parforholdet, familierelasjoner

og jobb. Hun var i rusbehandling, og har ikke drukket alkohol de siste 4 månedene, da intervjuet fant sted. Einar deltar i intervjuet som pårørende partner til Ingrid.

Kjersti og Jonas

Kjersti og Jonas, er et par i 40 årene. De har vært samboere i 8 år og vært et par i ca 9 år. De har ikke barn. De har begge høyere utdanning og har jobb. Jonas var i rusbehandling på grunn av alkoholproblemer, da intervjuet fant sted, og hadde ikke drukket alkohol på flere måneder. Kjersti deltok som pårørende partner.

3.15 Refleksivitet

Willig definerer refleksivitet som "Since the research process inevitably shapes the object of inquiry, the role of the researcher needs to be acknowledged in the documentation of the research" (Willig, 2008, s. 150).

Jeg har valgt en vitenskapelig posisjon hvor fortolkning er sentralt. På den måten vil analysen være subjektiv og påvirket av hvordan jeg har hørt deltakerens fortellinger. Jeg har valgt å forske i eget felt, som innebærer at jeg har en forforståelse, som kan kalles fordommer (Cecchin et al., 2016, s. 33). Forforståelse har fordeler som hjalp meg til å kunne stille spørsmål, se og forstå. Det kan ha en ulempe ved at jeg kan ha forstått for raskt og mistet nyanser i deres fortelling, slik at jeg har unnlatt å utforske fortellingene nærmere. I valg av analyse metode var det først og fremst problemstillingen som var styrte valget. Narrativ analyse har også bidratt til å utfordre min forståelseshorison og gitt meg mulighet til å utvide erfaringsbasert og teoretisk kunnskap.

Jeg var opptatt av temaer som omhandlet relasjoner og familierapi, men kan ikke vite om deltakerne opplevde temaene som det mest relevante i deres livssituasjon. Da jeg leste transkripsjonene og lyttet til lydopptaket i etterkant, ble det synlig at innholdet i intervjuene handlet mer om dem som individer enn om parforholdet. Jeg hadde refleksjoner om hva dette kunne handle om. Handlet det om at temaet var vanskelig å snakke om, eller om det var noe i relasjonen vår? Var det måten jeg posisjonerte meg gjennom spørsmålene som gjorde at fortellingene om parforholdet ble tynnere? Jeg jobber i et individorientert felt hvor det systemiske perspektivet har mindre fokus. Dette har innflytelse på vektlegging av relasjonelle aspekter i forståelsen av rusproblemer. Kulturelle og samfunnsmessige

oppfatninger om rus og parforhold kan ha begrenset disse fortellingene. Jeg vil gå mer inn på hvordan min forskerposisjon kan ha skapt metodiske styrker og svakheter i kapittel 3.18 . Som familieterapeut i rusfeltet er jeg opptatt av det systemiske perspektivet. Jeg var interessert i å forstå hvordan par som levde med, en ofte langvarig utfordring i parforholdet, klarer å stå i sine prosesser. Jeg har selv ikke direkte personlig erfaring med å ha et rusproblem eller å leve med rus i nære relasjoner, og kan derfor ikke identifisere meg med deres erfaringer. Jeg lever selv i en familie kontekst og kan forstå hvordan utfordrende hendelser eller livsperioder kan skape følelsesmessige reaksjoner og væremåter som avviker fra en foretrukken identitet. Jeg kan forstå hvordan bekymring og redsel får en annen dimensjon når det rammer de nærmeste, og kompleksiteten dette medfører. Jeg har jobbet i rusfeltet i mange år, og mitt syn på rus og avhengighet har endret seg etter jeg begynte å jobbe som en systemisk familieterapeut. Å jobbe med rusproblemer ut fra et systemisk perspektiv, har brakt flere stemmer inn og i noen tilfeller en mer moralsk frustrasjon over rusens innvirkning på nære relasjoner hos meg. Jeg har selv livserfaringer hvor jeg har opplevd stigmatisering og marginalisering. Dette har bidratt til at jeg er oppmerksom på at generalisering av erfaringer kan være lindrende ved at det kan validere felles sårbarhet, men kan også skape marginalisering. For å unngå marginalisering kan det være betydningsfullt at sårbarhet ikke definerer personer i sin helhet, men inngår i en forståelse som Frank (2010) sier, at mennesker er eksperter i eget liv og fortellinger er polyfone. (s. 41). Jeg har gjennom forskningsprosessen brukt veileder, kollegaer og venner som diskusjonspartnere for å skape mer refleksivitet i prosjektet.

3.16 Forskningsetikk

Etisk refleksivitet har vært sentralt gjennom hele prosjektet, hvor jeg fortløpende har vurdert etiske problemstillinger gjennom hele forskningsprosessen.

Undersøkelsen involverte mennesker som sannsynligvis er i en sårbar situasjon og muligens en stigmatisert gruppe. Jeg har vært opptatt av å ta hensyn til deltakerne, og beskytte de som hovedpersoner, slik at de ikke skulle bli et middel for kunnskap. Jeg forsøkte å bevare den narrative etikken som omhandler å ta hensyn til de etiske konsekvensene av å fortelle en historie. Forteller, lytter, publikum og leser bindes sammen gjennom fortellingen, hvor

alle blir en del av en narrativ etisk prosess. Undersøkelsen omhandler menneskers fortellinger, hvor fortellinger har en umiddelbar effekt som krever etisk refleksjon hos både deltakerne og meg. Fortellingshandlinger kan betraktes som både etikk og dialog. Det etiske ansvaret ligger i utførelsen av prosjektet, når vi forteller og lytter til historier, og hvordan karakterene blir ivaretatt og presentert på en respektfull måte i teksten (Sørli & Blix, 2017, s. 36-37).

Prosjektet ble godkjent av Norsk Senter for forskningsdata (NSD) den 28.09.2021 (Vedlegg nr....). Prosjektet ble utvidet, og fikk ny godkjennelse den 18.11.2022 (Vedlegg nr...)

En etisk forskningspraksis betyr også å ivareta de relasjonelle aspektene i undersøkelsen (Josselson, 2007). Det betyr å sikre frivillig deltakelse i prosjektet, anonymisering av data, og ivaretagelse av eventuelle belastninger ved å delta i undersøkelsen. Informert samtykke (vedlegg nr..) gir tilstrekkelig informasjon om prosjektet og hva det innebærer å delta. Jeg informerte om at presentasjon av studien som helhet vil bli tilgjengelig for interesserte, men at dataene vil være presentert på en måte som ikke gjør det mulig å knytte det til en person. En etisk tilleggstraktning er når deltakerne samtykker til å delta i prosjektet, takker de også implisitt ja til relasjonen med meg som intervjuer i intervjusituasjonen, som blir en taus del av kontrakten (Josselson, 2007; Sørly & Blix, 2017, s. 38-39).

NSD ga tilbakemelding at jeg måtte sørge for at partner som ble nevnt i intervjuene samtykket til deltakelse muntlig eller skriftlig. Det oppdaterte informerte samtykket inneholder signaturfelt for både deltakeren og partneren.

Å utføre et forskningsprosjekt på eget arbeidssted medførte flere etiske aspekter.

Deltakerne har kjennskap til min stilling på klinikken som familieterapeut, og kan få et inntrykk av at de er invitert til terapi. Jeg avklarte dette muntlig i intervjusituasjonen.

Klinikken har flere avdelinger og det har vært viktig for meg å inkludere et utvalg jeg ikke har en behandlingsrelasjon eller annen kjennskap til. Forskerposisjonen i en kvalitativ tradisjon kan ikke stille seg nøytral, men en allerede etablert relasjon utløser habituelle spørsmål om påvirkning av datainnsamlingen, som strider mot forskningsetiske retningslinjer (NESH, 2021). Jeg har vært oppmerksom på at min dobbeltrolle kan ha skapt utydelighet for deltakerne og påvirket hvilke historier som ble fortalt.

For å ivareta deltakerne i etterkant av intervjuene fikk de informasjon om å snakke med sin behandler eller en navngitt fagperson på klinikken ved behov. Jeg tilstrebet en anonymisering i presentasjonen av materialet, endret noen detaljer, slik at deltakernes anonymitet beskyttes.

Jeg har vært særlig opptatt av å presentere temaene og intervjupersonene på en respektfull og etterrettelig måte gjennom fortolket tekst. Jeg har etterstrebet refleksivitet over egen rolle og egne fortolkninger underveis i prosessen.

3.17 Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Tradisjonelt sett er disse begreper som knyttes opp mot kvantitativ forskning og positivistiske forskningstradisjoner. I kvalitative forskningsstudier er disse begreper som brukes for å undersøke kvaliteten på et forskningsopplegg hvor objektivitet ikke er formålet (Thagaard, 2018, s. 19, 181).

3.17.1 Troverdighet (validitet)

Troverdigheten i en studie er basert på spørsmål om en metode egnet for å undersøke det den er ment å undersøke? For at min narrative studie skal kunne vurderes å ha gyldighet, bør det, ifølge Riessmann (2008), være transparente og detaljerte beskrivelser av prosjektets metodiske avgjørelser og fortolkning, som også inkluderer alternative fortolkninger og refleksivitet. Primær data skal også gjøres tilgjengelig for andre forskere (s.195-196). Jeg har forsøkt å være transparent i alle faser av undersøkelsen, både i gjennomføringen, i intervjusituasjonen og i bearbeidingen av materialet. Jeg bruker mange sitater for å være gi innsyn og forståelse på analyseprosessen.

I narrative undersøkelser, reises spørsmål om en fortellings troverdig (Riessman, 2008, s. 184). Personlige narrativ fortalt i en intervju kontekst er situerte, og det er en uttalelse fra et ståsted (Riessman, 2008, s. 185-187). I dette prosjektet har undersøkelse av fortellingens sannhetsverdi ikke vært interessant, fokus har vært på hvordan deltakerne konstruerer mening i sine personlige historier. Fortellingene er samkonstruerte i en intervjusituasjon, og jeg har ingen grunn til å stille spørsmål om sannhetsverdien i deltakernes personlige fortellinger, men det kan være relasjonelle faktorer som har påvirket hvilke historier som har

blitt mulig å fortelle. Ut fra en sosialkonstruksjonistisk epistemologi vil fortellingene ikke utgjøre fakta, men reflektere den verden deltakerne lever i. Min fortolkning av fortellingene må sees på som subjektiv, da deltakernes fortellinger fortolkes ut fra mitt faglige og personlige ståsted. Min fortolkning blir en av flere mulige fortolkninger av historiene som blir fortalt, som vil ligge tett opp til det jeg tror er deltakernes forståelse. Som Thagaard (2018, s. 182-183) sier, vil undersøkelsen inneholde både det jeg tror er deltakernes forståelse, men også fortolkninger av en alternativ forståelse.

3.17.2 Pålitelighet (reliabilitet)

Reliabilitet, eller pålitelighet, i forskningssammenheng knytter seg til troverdigheten i undersøkelsen (Johannessen et al., 2016, s. 229). I mitt prosjekt samles data inn gjennom intervju som er produsert i et samspill mellom meg som forsker og intervjupersonen, i en gitt kontekst. Relasjonen blir en del av metoden, da kvaliteten på relasjonen fører til ulik form for kunnskap. Jeg transkriberte selv lydopptakene, noe som jeg opplever ble en styrke ved at jeg kom nærmere fortellingene. Jeg tenker at det vil være vanskelig for en annen forsker å gjennomføre en blåkopi av min undersøkelse, da erfaringsbakgrunn og relasjonelle aspekter i intervjusituasjonen er unik. For å styrke studiens reliabilitet, har jeg forsøkt som Johannessen og hans medforfattere (2016) sier, å være transparent og detaljert i mine beskrivelser av fremgangsmåten av hele forskningsprosessen (s. 17).

3.17.3 Overførbarhet

I denne undersøkelsen er jeg interessert i å undersøke det særegne ved deltakernes individuelle fortellinger, som er kontekstavhengig. Det har ikke vært et mål å søke etter universell kunnskap eller eksisterende sannheter (Kvale, Brinkmann, 2015, s. 289). Overførbarhet er knyttet til hvordan forståelsen som utvikles innenfor rammen av et prosjekt, kan være relevant for andre situasjoner eller sammenhenger (Thagaard, 2018, s. 182). Fortolkningen av deltakernes fortellinger ble konstruert i en gitt kontekst, og kan ikke generaliseres, men den kan likevel skape gjenklang hos lesere som har kjennskap til fenomenet som er undersøkt. Kvale og Brinkman sier at Rusproblemer i parforhold, kan

inneholde stilltiende erfaringer, som gjennom en undersøkelse kan bli mer eksplisitt og konkret kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 290).

3.18 Metodiske styrker og begrensinger

Denne studien har styrker i deltakernes detaljerte historier. Den narrative tilnærmingen har gjort det mulig å nærlese materialet på en grundig måte. Kvaliteten på undersøkelsen er påvirket av relasjonen mellom meg og deltakerne. Deltakerne og jeg delte et felles engasjement for temaet, og har sammen skapt et rikholdig materiale. Vi delte samme kontekst og ideologi i forhold til behandling og vi kan derfor ha tatt forståelser for gitt. Min forsker posisjon har både styrker og svakheter ved at jeg forsker i eget felt.

Intervjusituasjonen har fellestrekk med min arbeidssituasjon som terapeut, men rollen er adskilt og har et annet formål. Dette kan ha påvirket mine punktueringer og forståelsesramme i møte med deltakernes fortellinger. Jeg valgte av ressursmessige årsaker å gjennomføre et intervju per deltaker. Dersom jeg hadde gjennomført to intervjurunder, kunne jeg fått mer utdypende og detaljert informasjon, som ville gjort prosjektet kvalitativt bedre.

Mitt utvalg av teori som benyttes i undersøkelsen og egen forforståelse, kan ha begrenset andre måter å fortolke datamaterialet på.

4 Funn

Dette prosjektet handler om hvordan par som lever med alkoholproblemer, konstruerer mening i sine parforhold gjennom sine historier.

I dette kapitlet vil jeg presentere mine funn, presentert som fem historier. *“En historie om kjærlighet”, “En historie om det egentlige parforholdet”, “En historie om forhandling”, “En historie om rusens innvirkning på parforholdet” og “En historie om forandret samspill”.*

Historiene er sammenflettet, men analytisk adskilt. Hver historie belyser et bestemt tema som har blitt identifisert gjennom analyseprosessen. For å analysere fortellingene har jeg, som beskrevet i metode kapitlet, benyttet narrativ analyse med vekt på tematisk (innhold) og dialogisk analyse (dialog/performativ), inspirert av Riessman (2008) og Frank (2010). De siterte utdragene er noe redigert, og deltakerne har fått pseudonymer for å ivareta anonymitet.

4.1 Historien om kjærlighet

Historien handler om hvordan omsorg og intimitet ble beskrevet, eller kom til uttrykk gjennom deltakerens fortellinger. Deltakerne hadde uttalelser som beskrev følelser de hadde for sin partner, og de brukte ord som intimitet, kjærlighet og nærhet for å beskrive relasjonen. I intervjusituasjonen fikk jeg også et inntrykk av at denne historien var viktig for deltakerne, ved at uttalelsene ble formidlet med emosjonell og intim innlevelse. Deltakerne beskrev hvordan emosjonelle bånd mellom partnerne kunne være sterke, og fungere som lim i forholdet. Ingrid, som er gift med Einar, fortalte om sitt parforhold slik:

Men jeg vet jo at jeg har vært heldig når vi har vært sammen så lenge, og barna har flydd ut av barndomshjemmet, så er det ikke gitt det.. Det kunne jo vært.. Men vi har så mange felles interesser, og så tror jeg oppriktig at vi er veldig glade i hverandre. Jeg tror det er styrken og trygghet.. Ja, kanskje tryggheten. Har aldri hatt noen usikkerhet rundt hverandre. Har aldri vært redd han skal finne noen andre. Tror jeg ikke.. Jeg har jo for så vidt ikke vært i stand til å finne noen andre.. Men det har aldri

vært noen forstyrrende elementer her som har gjort at man har blitt usikker her eller noe sånt. (Ingrid)

I Ingrid sin fortelling fant jeg et plot som handlet om et parforhold med sterke bånd, som har blitt utfordret av ulike livsfaser og rusproblemer. I Ingrid sin historie ble dette båndet presentert som et fundament i relasjonen, som har bidratt til at de har klart å bevare parforholdet, selv i krevende perioder. Ingrid sin fortelling kan forstås ut fra ideer om parforhold i det senmoderne samfunnet, hvor kjærlighet kobles til emosjonelle bånd og tilhørighet. Dette er en vanlig forståelse om parforhold i Norge i dag (Beck & Beck-Gernsheim, 2001, Giddens, 1991). Ingrid fortalte at rusens innvirkning hadde bidratt til at hun hadde unnlatt å forholde seg til ektefellens vansker med hennes alkoholproblem. Ingrid hadde en historie om en spesifikk hendelse som hadde vist henne hvor sterkt bånd det var mellom henne og Einar:

Men jeg husker en helt spesiell ting.. Da jeg la meg inn her, hadde jeg samtale med en behandler. Og da sier min mann til behandleren, at hvis det her ikke går, da vil jeg ikke mer.. Da må jeg få hjelp av psykolog for å få hjelp til å gå fra henne. Og det sier jo litt hvor vanskelig han synes det må ha vært å gå fra meg. Det har han fortalt meg, han synes synd på meg. Jeg er jo mor til hans barn (pause), men det sa så mye på en måte. For han har jo sagt til meg at han ikke orker mer, han har sagt det til meg mange ganger at han ikke kan leve sånn og trenger et verdig liv. Han har ikke så mange.. Han begynner å bli eldre, han må liksom resten av sitt liv ha et godt liv da. Han har sagt det, men når han sier han trenger psykolog for å komme seg ut av det, hvis ikke det her går, det sier så mye om hvor vanskelig det er for han og hvilken situasjon han er i (Ingrid)

I Ingrid sitt utsagn ble den konkrete situasjonen i behandlerens kontor presentert som en hendelse hvor ektefellens kjærlighet ble tydelig for henne.

Også Jonas, som er samboer med Kjersti, har et plot som handlet om sterke bånd av kjærlighet. Han fortalte om en betingelsesløs og kompromissløs kjærlighet, hvor kjærlige handlinger og tilhørighet i relasjonen, ble verdsatt over verbal kommunikasjon:

Felles interesser og være gode venner. Når forelskelsen er over og man bare elsker hverandre, det er ikke bare, bare det.. Det er jo nesten som å være familie. Trives i hverandres selskap.. Jeg trives veldig godt sammen med henne og hun trives sammen med meg. (Jonas)

I utsagnet blir kjærlighet presentert som noe som har utviklet seg til noe som har utviklet seg til et dypere plan. Dette er en historie som kan kobles til et familieideal om gjensidighet og tilhørighet, som, beskrevet av blant annet Thagaard (2005, s 28). Kjærlighet uttrykt på denne måten gir en meningssammenheng til et forhold som har utviklet seg fra forelskelse til kjærlighet, hvor parforholdet gir psykologisk trygghet og intimitet, slik Jonas fortalte det. Dette er en kjent kulturell narrativ ressurs om kjærlighet og trygghet i vår tid (Øfsti, 2010, s. 58; Aarseth, 2011, s. 14).

Einar, som er Ingrid sin ektefelle, fortalte om hvordan han på ulike måter hadde kjempet for ektefellen og parforholdet. I Einar sin historie finner jeg et plot som handler om hvordan kjærlighet og omsorg ble presentert som begrunnelse for å prioritere parforholdets behov over egne behov. I denne historien blir kjærlighet presentert som bånd som etter hvert, også blir et hinder for å kunne ta en beslutning om noe annet. I historien til Einar blir andre mennesker, som for eksempel venner og fastlege, beskrevet som utenforstående, som hadde vansker med å forstå det sterke emosjonelle båndet han hadde til sin kone. I Einar sin historie ble ikke hans dilemma forstått, og han fortalte hvordan han ofte ble oppfordret til å forlate henne, komme seg bort. For Einar var dette umulig:

Jeg er jo glad i henne. Jeg har jo alltid vært glad i henne. Jeg visste jo at hun hadde det verre enn meg, så ja.. Da kom jeg.. Ja ... Kom jeg hjem istedenfor.. (Einar)

I Einar sitt utsagn er handling begrunnet med følelser. Han velger å bli hos henne fordi han alltid har vært glad i henne. Valg basert på følelser kan i vårt samfunn fremstå som et mer kvalifisert valg og legitimeres gjennom den romantiske diskursen, hvor følelsenes plass i relasjonen er en viktig samfunnsressurs, særlig i parforhold (Thagaard, 2005, Øfsti, 2010, s. 77). I Einar sin fortelling blir det emosjonelle presentert som avgjørende, som har fått han til å kjempe for parforholdet. Utsagn som "de sa jeg måtte komme meg bort, men det kunne

jeg ikke” presenterer kjærlighet som går foran familiens og nettverkets oppfordringer om å forlate forholdet. Hans historie om kjærlighet fremstod som et kvalifisert valg ut fra den narrative ressursen om valg forankret i kjærlighet og etisk forpliktelse, som kan knyttes til autentisitet og lojalitet til eget moralsk kompass (jf. Thagaard, 2005, s. 28).

I Kjersti sin historie ble åpenhet og humor presentert som grunnleggende kvaliteter i hennes parforhold med Jonas. Kjersti uttrykte følelser og omsorg for samboeren med entusiasme og innlevelse, som ble formidlet med et lett og kjærlig tonefall. Hun fortalte om hva som gjorde forholdet godt å leve i:

Ærlighet og humor! Vi har alltid vært ærlig med hverandre begge to. Alltid sagt det vi mener selv om vi vet at den andre personen ikke liker å høre det. Men vi har alltid vært ærlige begge to (latter) og humor.. Merkelig, snål humor, veldig intern humor, som gjør at mennesker ser rart på oss (ler). Men jeg tror når du kan le sammen av ting ingen andre synes er morsomt, så tror jeg du har kommet langt. Det tror jeg veldig. Mange venner som kjenner oss godt.. Bare hææ!!... Det er ingenting.. og så holder vi på å le oss i hjel. Jeg tror ikke vi hadde vært der vi er i dag hvis vi ikke hadde hatt den humoren og åpenheten sammen (Kjersti)

Kjersti fortalte hvordan disse kvalitetene hadde fungert som et lim i forholdet. Ærlighet og humor er beskrivelser som kan kobles til senmodernistiske ideer, om tilhørighet og emosjonell tilknytning i relasjonen (Aarseth, 2001, s. 14, Beck & Beck-Gernsheim, 2011). Ingrid fortalte om hvordan ulike livsfaser og vansker i parforholdet også har styrket relasjonen. Ingrid brukte ord som “levd på” og “vokst sammen”, som begge reflekterer dynamiske prosesser i forholdet.

Komme tilbake, til meg og jeg slutter å drikke, og da hadde jeg noen dager med abstinens. Da hadde vi det kjempefint. Jeg tror vi begge to har jo levd på.. For når jeg slutta og drakk og når vi har vært sammen.. Kanskje spesielt i disse covid-19 tidene, da var det jo ingen annet sted å dra ... Det var jo en periode hvor vi ikke kunne dra på hytta en gang. Ikke sant.. Så vi har vokst sammen, etter at barna har flyttet, når jeg er edru. Da har vi det kjempefint sammen (Ingrid)

Jeg gjenkjenner et plot som handler om hvordan innsats og tålmodighet fører til en akkumulert verdi og mening i parforholdet, i form av forsoning og tilhørighet. I Ingrid sitt utsagn finner jeg narrative samfunnsressurser om ekteskap og samliv. Et ekteskap representerer kulturelle narrative ressurser med forventninger om å takle samliv "i gode og onde dager". Dette perspektivet har fotfeste i en samfunnsressurs som kobles til den fornuftsbaserte siden ved ekteskap. (Thagaard, 2005, s. 103, Øfsti, 2010, s. 81-82). I disse historiene presenteres kjærlighet som en styrkende kraft, og en meningsfull faktor for å bevare parforholdet, også når parlivet har vært krevende på grunn av rusmiddelproblemet.

4.2 Historien om det egentlige parforholdet

Denne historien handler om hvordan deltakerne fortalte om at de skilte mellom parforholdet med og uten rusens innvirkning. Relasjonen uten rus, ble fortalt som den opprinnelige relasjonen, med dens autentiske kvaliteter. Denne historien kom frem som en kontrast til når de fortalte om rusens innvirkning. Historien om var ikke fylldig beskrevet i deltakernes intervjuer, men ble formidlet som viktig for deltakerne ved beskrivelser av autentiske kvaliteter ved forholdet. Jeg har valgt å gi historien navnet «historien om det egentlige parforholdet». Einar fortalte at i det egentlige parforholdet var seksuelle og emosjonelle kvaliteter en viktig del av samlivet. Parrelasjonen ble revitalisert i de periodene ektefellen ikke drakk alkohol.

Vi har hatt romantiske perioder når hun ikke har drukket, det har jo vært tre uker hvor hun ikke har drukket. Og da har jo ting begynt å komme igjen. For hvis du tenker på det seksuelle og den følelsen.. vi har jo hatt et veldig godt seksualliv, og følelsesmessig har det vært veldig godt (Einar)

Einar sitt utsagn handlet om hvordan intimiteten i relasjonen oppstår når alkoholproblemet ikke er pågående. Han beskriver fellesskap og nærhet som et styrkende og meningsdannende element i relasjonen. Einar sa «vi har kjærligheten der som den var i gamle dager». Utsagnet viser til en periode før rusen fikk en dominerende plass i relasjonen, som reflekterte en referanseramme for hva som ble opplevd som kjernerelasjonen. I

deltakernes historier er det egentlige parforholdet ofte truet av rusmiddelproblemene. Som det ble for Einar, hvor fortellingen om det egentlige parforholdet reflekterte et ønske eller et håp om hva forholdet kan være, og hva som står på spill dersom alkoholproblemet kommer tilbake.

Også Ingrid fortalte om hvordan det egentlige parforholdet gjenoppstod i de periodene hun ikke drakk.

Da har vi det kjempefint. Vi ler mye, vi fleiper mye, vi tuller mye. Vi har samme fag interesse.. Han har jobbet med HR og jeg med ledelse.. Så ja, vi har de samme mellommenneskelige interessene. Vi har alltid hatt det likt på hva vi liker å gjøre, aktiviteter.. Vi liker å gå i skog og mark og vi liker å sykle. Så vi har mange sånne ting vi gjør felles, så det funker veldig bra. Og seksuelt funker det også veldig bra (Ingrid)

Utsagnet reflekterer Ingrids beskrivelser av parforholdets kjerne kvaliteter, som handlet om felles verdier og samhørighet. Her fortalte Ingrid om en paridentitet, som har spilt inn for at de har taklet forholdet til tross for vanskelige faser i ekteskapet. Ingrid brukte ord som "samme", "alltid" og "funker", som jeg forstod var hennes opplevelse av forholdets ressurser, vitalitet og gjensidighet i de rusfrie periodene. Dette er kvaliteter som i vår tid er et ideal for gode relasjoner, hvor tosomheten og følelsene gjør relasjonen eksklusiv. (Thagaard, 2005, Øfsti, 2010, s. 74).

4.3 Historien om forhandlinger

Historien om forhandling reflekterer deltagerens erfaringer om hvordan alkoholbruk utviklet problemer i relasjonen, og skapte behov for å definere hva som skulle være forholdets interne regler fremover. De ulike historien har elementer av forhandling som handler om ulike konstruksjoner om alkoholproblemer innad i parforholdet. Deltakerne fortalte meg om ulike forhandlingssituasjonene var knyttet til situasjoner da rusen var pågående, og om potensielle forhandlingssituasjoner i fremtiden. Ingrid fortalte om en hendelse som synliggjorde at hennes alkoholbruk hadde blitt en utfordring i parforholdet. Hun og ektefellen hadde forståelser som ikke harmonerte med hverandre.

Vi var på.. Jeg og min mann.. Vi var på hytta. Det var en fredag.. nei det var en lørdag morgen og da går min mann i kjøleskapet.. Vi hadde kjøpt en sånn 3 liters pappkartong med vin. Også på lørdagen ut på dagen så kjenner han på den kartongen og så sier han, nei vet du hva, vi drikker alt for mye, vi er nødt til å slutte med det. For den kartongen var jo altfor lett. Og da begynte det.. Det begynte jo ikke dagen etterpå, det var jo ikke det da... Men jeg var ikke klar til å gå ned på det vi drakk da. Og det.. da begynte jeg å drikke i smug (Ingrid)

Ingrid sitt utsagn finner jeg et plot som handler om hvordan ulike forståelser skaper fastlåste samspill og avstand i relasjonen. Ingrid beskrev en situasjon hvor ektefellens tilnærming ved å bruke ordet «vi», tydeliggjorde at de hadde ulikt syn på alkoholbruk, og at hun selv ikke var klar for endringen. Ordet «nødt» beskriver Ingrid sin fortolkning om et behov som har blitt prekært for Einar, og trengte endring. Ingrid sin fortelling om å ikke være klar, blir ikke tilgjengelig i utsagnet. Frank (2010, s. 80) beskriver hvordan noen fortellinger gjør andre fortellinger stille, slik det ble for Ingrid. Hun fortalte at hendelsen ble starten på et usunt drikkemønster, hvor hun begynte å drikke i skjul for ektefellen. Dette ble en mangeårig forhandlings dynamikk mellom henne og ektefellen, hvor alkoholproblemet organiserte samspillet mellom dem som skapte ulike former for tilpasningsadferd. Ingrid fortalte om hvordan ektefellen har forsøkt å nå frem til henne på ulike måter:

Vi har aldri snakket om ting. Ingen har fått meg i tale. Har aldri snakket om ting. Ikke før nå. Han har prøvd.. å gjøre det med sinne, med angrep, han har prøvd å snakke med meg på en ordentlig måte.. han har prøvd alt. Men jeg har ikke vært klar for det (Ingrid)

I utsagnet finner jeg et plot om pårørendes forsøk på å påvirke og skape innsikt hos den som bruker rusmiddelet for å skape endring. Slik det ble fortalt av Ingrid, hvor ektefellen har forsøkt å komme i posisjon til å forhandle om alkoholbruk i parforholdet, og hun har stoppet dialogen ved å ikke vært påvirkelig. Utsagnet inneholder også et plot om hvordan den som bruker rusmiddelet forsøker å beskytte seg mot pårørendes intervensjoner for å kunne fortsette med sin bruk av rusmiddelet. Som Frank (2010, s. 77) sier, bruker begge sine respektive fortellinger til å bevare seg selv i møte med den andres fortelling, og beskriver

motstand gjennom sin fortelling. Ingrid fortalte i retrospekt, noe som innebærer at hun på det fortalte tidspunktet vet hva som kommer til å skje, hvor hun fra sin forteller posisjon har gjort forandringer med alkoholproblemet. I utsagnet “men jeg har ikke vært klar for det” forteller hun en fortelling om at rus og endringsprosesser tar tid. Dette er en vanlig narrativ ressurs som eksisterer blant annet innenfor rusfeltet (Lossius, 2012, s. 25). Ingrid henvender seg gjennom historien til både fagfolk i feltet, pårørende og andre som strever med rusproblemer.

Kjersti fortalte en annen historie om hvordan hun forstod at samboeren hadde et alkoholproblem. Kjersti sa hun hadde gjort seg tanker om at samboerens hadde et stort alkoholinntak, men så lenge han fungerte i jobben og hadde en arbeidssituasjon som tillot det, forstod hun det ikke som avhengighet. Da han selv tok opp at han hadde et avhengighetsproblem og ønsket rusbehandling, ble det konstruert en ny fortelling om alkoholavhengighet. Kjersti fortalte om egne assosiasjoner om en “alkoholiker”, og klarte ikke plassere samboeren i det bildet:

Jeg har ikke tenkt på at han er alkoholiker. At han hadde en utfordring i forhold til rusmidler som han burde trappe ned på, men har ikke tenkt tanken på at han var avhengig alkoholiker. Også kanskje fordi det var så åpent, det hadde aldri vært noe skjult. Nei, han har kanskje sittet og drukket øl da, kanskje etter middag, man tenker ikke over at det er noe farlig at han tar seg 2-3 øl ikke sant. Men når han snakker om når det blir en tvangstanke, at han ikke klarer å ikke ta seg de ølene, det er klart at da er du over på definisjonen at du har et alkoholproblem og et misbruk. Det hadde ikke jeg et aktivt forhold til (Kjersti)

I utsagnet finner jeg et plot om hvordan stereotyper om alkoholproblemer konstruerer meningssammenhenger knyttet til bestemte mennesker og situasjoner. Kjersti fortalte om samboerens alkoholbruk ut fra en vanlig kulturell narrativ ressurs om alkoholbruk i vårt samfunn, hvor det er legalt å drikke i sosiale sammenhenger og for å stresse ned (Schiøtz, 2017). Kjersti fortalte at alkoholbruk som er i tråd med vanlige sosiale og kulturelle normer kan skjule problemets omfang, da hun ikke kjente til hvilke indre mekanismer samboeren slet med.

Mengdeproblem, ja, eller at det var et selve... Tror ikke jeg skjønnte at han hadde de tvangstankene rundt selve alkoholen. Men at han også har en diagnose så.. mye går jo også under at han har den diagnosen.. andre kanskje blir gira, mens han slapper av, klarer å koble ut. Han har andre reaksjonsmønstre på rusmidler enn oss.. (Kjersti)

I utsagnet finner jeg en motfortelling, som innebærer at det kan være ulike forklaringer til hvordan et problem viser seg. Utsagnet reflekterer hvordan hun og samboeren har ulike fortellinger og forståelser Kjersti forståelse av samboerens problemer bryter samboerens alkoholavhengighet med sosiale og kulturelle narrative ressurser om problematisk alkoholbruk i det norske samfunnet. Utsagnet blir formidlet med ufullstendige setninger, som gir meg en forståelse av at fortellingen er i utvikling.

I intervjuene fant jeg et plot som handler om hvordan rusens innvirkning på parforholdet fikk konsekvenser i form av relasjonell tvil, som bekymringer for at rusproblemet skal komme tilbake. Deltakerne fortalte om en forhandlings situasjon om rusmiddelbruk som kan dukke opp i fremtiden. Einar fortalte om en mangeårig forhandlingskamp som pårørende partner, som har hatt en høy pris for han. Jeg ble berørt av fortvilelsen og avmakten han uttrykte i intervjusituasjonen, når han fortalte om sine forsøk på å få kontroll over ektefellens alkoholbruk. Han fortalte om hvordan erfaringene påvirket tankene om fremtiden:

Skulle det skje at hun faller tilbake.. jeg tror ikke det ville skjedd hvis hun gjorde det en gang, men da tror jeg det bygger på igjen.. det er historien. Jeg tror ikke det skjer, men HVIS, det er et MEN der.. så er jeg klar til å stikke (Einar)

Einar fortalte at han ikke lenger vil være i en forhandlingsposisjon dersom ektefellen begynner å drikke igjen. Utsagnet reiser spørsmål om dette er en historie om en ny forhandlings situasjon eller en avgjørelse? Utsagnet reflekterer et indre arbeid som bygger på erfaringer om rusproblemets innvirkning på hans selv og parforholdet.

4.4 Historien om rusens innvirkning i parforholdet

“Historien om rusens innvirkning i parforholdet” reflekterer deltakernes erfaringer om hvordan alkoholproblemet skapte endringer i parforholdet. Historien har elementer som er infiltrert i fortid, nåtid og fremtid, men som utspiller seg sammenflettet i nåtid. Historien var en dominerende fortelling i intervjuene hos flere av deltakerne, og er både sammenvevd og står i kontrast til “historien om det egentlige parforholdet” og “historien om kjærlighet”. Einar fortalte om hvordan ektefellens periodiske alkoholbruk skapte en skygge i forholdet, hvor hele miljøet ble endret, som bidro til at de romantiske følelser han hadde for ektefellen sluknet.

Det var jo ikke noe forhold imellom oss, det var det jo ikke. Jeg gikk jo ofte og la meg på et eget rom og hun på sitt rom og.. Vi hadde ikke noen dialog, en kjærlighetsdialog.. Det hadde vi ikke.. Vi kunne si vi var glade i hverandre, men det var jo ikke en sånn direkte følelse (Einar)

Utsagnet beskriver hvordan alkoholproblemet organiserte relasjonen og skapte avstand. I utsagnet finner jeg et plot om hvordan rusens innvirkning ikke er forenlig med nærhet i forholdet, og blir en begrensende faktor i parforholdet. Einar fortalte en historie som beskrev hvordan et mangeårig alkoholproblem har skapt slitasje i forholdet, som har bidratt til at vilkåret for å restituere forholdet og få kontakt med romantiske følelser har blitt vanskeligere:

Men alle de gangene hun har drukket har det seksuelle og intime falt bort. Kjærligheten var borte.. Ikke sant. Så det er helt sikkert alkoholen eller hennes bruk av alkohol som gjør at vi hadde veldig opp og nedturer. Og det er klart de gangene hun var edru i en uke eller to eller tre, så var det ikke nok at det skulle bli fint ekteskapelig igjen. Det ble galt. Det var ikke noe hyggelig egentlig (Einar)

Einar snakket om hvordan ekteskapet har vært utfordrende og har over tid skapt sårbarhet og sorg for ham. Han betegnet rusens innvirkning på parforholdet som en skygge, som kan forstås som en symbolikk på hvordan rusen forvitret kvaliteten og kompliserte parforholdet.

Ingrid fortalte en lignende fortelling om hvordan periodene med alkoholbruk endret stemningen, det emosjonelle båndet og samlivspraksisen mellom henne og ektefellen:

I de periodene jeg drakk hadde vi ikke noe forhold i det hele tatt, vi bodde på samme adresse i samme hus, men det var ikke noe kommunikasjon i det hele tatt. Det ville ha vært hengt i lufta en irritasjon, det ville hengt i lufta at her er det ikke noe bra.. Antageligvis ville jeg ha sittet i sofaen og ville vært litt hengende med hodet, ikke helt til stede.. Jeg ville sikkert hatt høye skuldre, litt irritasjon, litt stress.. Vi har to hunder.. Ville faktisk merket det på hundene også. Den ene er sånn som kommer når det er en høy stemme, så kommer hun til. Hun skal liksom trøste den som ikke har høy stemme da.. Så det ville vært.. Merket en dårlig stemning.. (Ingrid)

Denne fortellingen handlet om hvordan rusen blir en overveldende og inngripende faktor i parforholdet. Dette er en kulturell narrativ ressurs om hvordan rusproblemer i nære relasjoner, ikke bare påvirker individet, men også relasjonen (Lindeman et al, 2022). I Ingrid sin fortelling, skapte det problematiske rusmiddelbruk avstand og isolasjon. Ingrid fortalte at hun ble distansert fra familien og det sosiale livet når hun drakk:

Men for familien så vet jeg jo at jeg blir mer fraværende, ikke interessert ... egentlig interessert i å støtte dem fra meg for da å være alene. For det er jo det jeg egentlig ville.. For at jeg ikke har vært en sosial drikker, jeg har isolert meg, det har vært en flukt for meg. Så jeg har ikke vært på noen puber eller barer, jeg har ikke være sammen med venner eller hatt drikke venner, eller aldri gjort noe sånt. Så for meg har det vært å støtte fra meg, jeg har vært fraværende rett og slett. Egosentrisk, opptatt av hva.. Ikke interessert. (Ingrid)

Ingrid sitt utsagn handlet om hvordan rusen bidro til at hun ble passiv i relasjonen, og isolerte seg for å være alene og drikke. Hun presenterte seg selv som «egosentrisk», som også beskriver at hennes alkoholbruk ikke er forenlig med nærhet i relasjonen til ektefelle. Jeg gjenkjenner den kulturelle narrative ressursen om “alkoholikeren” som blant annet har forankring i AA-ideologi. I denne forståelsen blir “alkoholikeren” en person som isolerer seg for å drikke (Storboka, 2001). Ingrid brukte også begrepet «flykte», som også kan knyttes til

vanlige kulturelle narrative ressurser i Norge som presenterer alkoholbruk som flukt (Kraft, 2016, s. 50; Brierley-Jones et al., 2014)

4.5 Historien om forandret samspill

Denne historien handler om hvordan deltakerne opplevde at rusens innvirkning hadde skapt asymmetri og forandret samspillet i parforholdet. De hadde uttalelser som beskrev hvordan en endret dynamikk var knyttet til behov for å beskytte partneren og seg selv. Historiene hadde beskrivelser som handlet om frykt og beredskap, som førte til endringer i samspillet. Einar beskrev hvordan ektefellens personlighet og atferd ble forvandlet av alkoholbruk. Dette bidro til at relasjonen ble asymmetrisk og det utviklet seg til en repeterende samspillsdynamikk. Einar fortalte:

Så var det å prøve å stoppe det.. Jeg har jo gått etter henne.. Hun er jo.. Hver gang hun skulle gå ut så har jeg gått etter henne. Jeg prøvde å ikke slippe henne alene ut, men hun var jo i jobb.. Jeg kunne ikke følge henne på jobben.. Det gikk jo ikke an.. Men det var et mareritt. (Einar)

I Einars fortelling finner jeg et plot om hvordan rus gjør en person uansvarlig og i dårligere stand til å ta rasjonelle valg. Einars fortalte hvordan han har forsøkt å håndtere situasjonen ved å ta kontroll. Einars beskrivelser av et asymmetrisk samspill ble formidlet i korte setninger, med pauser mellom. Hans utsagn reflekterer innsats og emosjonelle belastninger, som avmakt og fortvilelse. Einar fortalte også om hvordan alkoholproblemet utløste mange vanskelige hendelser som skapte konflikter mellom dem. Han fortalte om gjentatte tillitsbrudd som skapte tvil og utfordrende dynamikk i parforholdet:

Jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det, men forholdet var jo negativt hele tiden fordi jeg fotfulgte henne, ikke sant. Hun sa jo flere ganger at jeg skal ikke kjøpe noe, så du trenger ikke være med meg. Men jeg visste jo at hun kom til å kjøpe og det var derfor jeg ble med henne ut. Det var komplisert.. det var så komplisert.. Så mye alkohol jeg har gjemt, og hun har gjemt, og jeg har funnet frem og kastet, ikke sant. Og alle de løgnene hun har. Jeg kunne krype under sengen og der kunne jeg se at hun

hadde gjemt, ikke sant.. kanskje 12 bokser med alkohol, bokser med øl, cider.. Ja, også kunne hun stå foran meg like før og si jeg har ikke noe, helt sikkert, jeg har ingenting, æresord. Også klarer jeg å finne.. Og det gjør jo noe med meg. (Einar)

I Einar sitt utsagn finner jeg et plot om hvordan svik og løgn skaper manglende tillit, og utløser behovet for kontroll. Svik er relasjonelt, og som utsagnet beskriver, et asymmetrisk samspill hvor Einar forsøker å kontrollere ektefellen.

Kjersti fortalte at det ikke var store kvalitetsforskjeller på relasjonen mellom henne og samboeren med eller uten rus. Kjersti var likevel opptatt av at hun ikke ønsket rusproblemet tilbake. Hun fortalte hvordan rus endret samspillet mellom dem:

K: Det går utover meg fordi i stedet for at jeg.. i stedet for at han.. Han er jo alltid selvstendig, men ... jeg får den beskyttelses, stakkars deg rollen, som jeg ikke ønsker å ha. For jeg vil ikke det ...

T: For den kommer mer når du ser han sliter?

K: Ja, når jeg ser han sliter så kommer den mer. Og det, det... Jeg gjør det automatisk, jeg kjenner det kommer automatisk. Og det er kanskje bare slik vi kvinner er, vi klarer ikke å ikke la være det.. Men jeg setter veldig pris på at jeg ikke skal ha den rollen. (pause).. det er litt som jeg sier til han, jeg er ikke "mora di" liksom. Jeg skal ikke, eller jeg kan godt vaske klær hvis du synes det er kjedelig å vaske klær, men, ikke sant ... Hater å stryke skjorter, men i stedet for å stryke skjorta selv.. Det er den greia der, ikke gjør meg til en omsorgsperson for deg, jeg skal være partneren din, en likeverdig partner. Jeg tror det.. Jeg tenkte ikke over det før, men nå etter han har vært gjennom behandling, og opplagt avhengighet, og gikk tilbake til den ... hadde gjort at den omsorgsgreia kom. Og det hadde gjort meg vondt.. det hadde jeg ikke likt.. ikke akkurat "mora hans", men han setter meg i en posisjon jeg ikke vil ha.

T: En type skjevhet?

K: Ja, en skjevhet jeg ikke ønsker å ha. Det tenkte jeg ikke på før, men når jeg tenker på det nå, ja.. Mmm.. Ja..

I sitatet finner jeg et plot som handler om hvordan et individs problem skaper ubalanse og asymmetri i relasjonen. Kjersti sin fortelling ble tykkere i vår samtale, hvor hun sier at «det ble tydeligere for henne» at det handlet om asymmetri og forandret samspill i parforholdet.

Deler av utsagnene ble uttrykt som direkte tale, hvor hun henvendte seg til sin samboer. Dette ga en opplevelse av å være “flue på veggen”, hvor jeg bevitnet en samtale mellom dem, hvor Kjersti sitt budskap ble formidlet tydelig og med kraft. I utsagnet fortalte hun om å få en omsorgsrolle som relateres til barn-voksen relasjon, som bryter med ønsket om likeverd i parforholdet.

Ingrid fortalte også om hvordan manglende tillit påvirket samspillet, også etter at rusen ikke lenger var aktiv. Hun fortalte om hvor viktig det var for henne å ikke utsette partneren og familien for unødvendig stress. Som Ingrid forklarte:

Veldig opptatt av det, og av at de skal være trygge. Veldig sånn når jeg drar fra behandling her så sender jeg melding om at jeg er på vei hjem. Det var en dag jeg ikke gjorde det, og da kom det fra min mann, om at jeg ikke hadde sendt melding (Ingrid)

Jeg kjenner igjen et plot om hvordan alkoholproblemer får relasjonelle konsekvenser i form av endret samspillsmønstre, som er påvirket av en emosjonelt stress og bekymring. Ingrid sa “det er skjørt”. Uttalelsen beskriver et samspill som reflekterer tvil og manglende tillit. I intervjuet påpekte Ingrid at det nåværende samspillet var knyttet til tidligere hendelser:

Det er ikke noe som er sagt, ikke noe konkret på det. Men jeg har jo sagt ting før. Jeg har lovet at nå er det nok. Og er det for godt til å være sant det her, eller blir det virkelig (Ingrid)

Ingrid sin uttalelse knytter hun fortid, nåtid og fremtid sammen, hvor hun beskriver hvordan tidligere hendelser skaper både relasjonell og individuell usikkerhet for framtiden. En av hvor tilfriskningsprosessen innebærer en situasjon uten garantier. Kjersti fortalte også om en vårhet, som fulgte henne selv om samboeren ikke hadde drukket på flere måneder. Hun fortalte om hvordan samboerens alkoholbruk skapte bekymring som opprettholdt en beredskap hos henne, og ble beskrevet som asymmetri i samspillet:

Jeg passet litt på. Bare litt sånn.. Ja, men som jeg tenkte på, finnes det ikke et annet sted dere kan se den kampen liksom, enn på den brune puben dere alltid har gått på, kunne dere sette dere et annet sted som kanskje er litt mindre rølpete. Som kunne gitt deg en miljøforandring da... Det var nok mer at han ikke skulle pushe grensene sine for langt eller ut fra at han er veldig ja- mennesket (Kjersti)

Plottet om rus som en usynlig tilstedeværende trussel, skaper behov for beredskap og kan skape beredskap og unaturlig samspill. I Kjersti sin historie var usikkerheten og tvilen til stede flere steder, hun snakket frem flere mulige scenarier for fremtiden:

Tenker på at han kanskje en dag kanskje kommer til å drikke igjen. Men jeg kommer til å være mye mer bevisst på det. Og selv om han.. De sier jo det; «en gang alkoholiker, alltid alkoholiker» Han har vel ytret at han kunne ønske at han en gang kunne ta og et glass vin til maten.. Uten at det var noe mer. Skal ikke si noe om at han ikke kan det en gang i fremtiden, om kanskje 5-10 år klarer å ta seg et glass vin til maten uten at han tar noe mer. Men i og med at han har et rusproblem, så kommer jeg alltid til å være bevisst på det. Jeg kommer til å bli veldig vár på det, om det blir mer enn bare ett. At situasjonen kommer alltid til å være der, det gjør den.

Kjersti sitt utsagn beskriver en vanlig forståelse om at alkoholproblemer er et problem som kan følge en person resten av livet. Hun fortalte om hvordan denne forståelsen bidrar til tvil og várhet. Deltakerne formidler erfaringer om det gjentakende problemet. «En gang alkoholiker, alltid alkoholiker», er en dominerende kulturell fortelling i den vestlige verden, om hvordan alkoholavhengighet er et varig problem, som skaper relasjonelle ringvirkninger (Halvorsen, 2012, s. 281, 403).

4.6 Oppsummering av funnene

Gjennom en narrativ analyse ble fem historier presentert. Historiene er sammenflettet, men analytisk adskilt. «*En historie om kjærlighet*» og «*En historie om det egentlige parforholdet*» fortalte meg om betydningen av parrelasjonen. I kontrast, «*En historie om forhandlinger*», «*En historie om rusens innvirkning på parforholdet*» og «*En historie om endret samspill*»,

handler om hvordan rusen har virket inn på parforholdet, og skapt utfordringer som har vært vanskelig å håndtere. Erfaringene har også skapt usikkerhet for fremtiden.

5 Diskusjon

Målet med dette prosjektet var å undersøke hvordan individer som lever i parforhold med alkoholproblemer, snakker om sine liv i en rusbehandlingskontekst. Temaet befinner seg i et krysningspunkt mellom flere forskningsperspektiver og kunnskapsområder. Det inneholder perspektiver på å håndtere et rusmiddelproblem, som utgjør et komplekst fenomen og en sosial prosess som utspiller seg over tid. Det inneholder pårørendeperspektiver og perspektiver på parforhold. Temaet inneholder også Frank (2010) sitt perspektiv på hvordan historiefortellinger er maler for hvordan mennesker snakker og skaper forståelse om sine liv (s. 14). I dette kapittelet vil jeg drøfte temaer som ble identifisert i analysen, opp mot tidligere presentert teori og forskning for å besvare problemstillingen.

Datamaterialet i denne undersøkelsen baserer seg på 4 dybdeintervjuer med 2 deltakere med alkoholproblemer i rusbehandling, og 2 pårørende partnere som har erfaring med å leve i parforhold med alkoholproblemer i en rusbehandlingskontekst. Transkripsjonen av intervjuene er analysert med narrativ analyse inspirert av Riessman (2008) og Frank (2010). For å løfte diskusjonen og gjøre den mer overordnet har jeg valgt å diskutere temaene på tvers av tidligere oppsatte kategorier. I dette narrative prosjektet utgjør funnene en sentral rolle i diskusjonen av fenomenet som skal belyses med utgangspunkt i problemstillingen: «Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?»

Diskusjonen er strukturert rundt 2 temaer «Et parforhold på kanten av normaliteten» og «Et parforhold med manglende garantier». Temaene har underkategorier og jeg vil avslutte kapittelet med en overordnet diskusjon.

5.1 Et parforhold i randsonen

Partnerforhold skiller seg fra andre familierelasjoner. I den vestlige kulturen er de fleste parforhold selvvalgt og baserer seg på emosjonelle bånd og kjærlighet. Dette er en legitimert samlivsform som for mange er et ideal (Aarseth, 2011, s. 16). Hellesund (2003) sier at ideen om den romantiske kjærligheten er aktuell og skaper engasjement på en slik måte at den kan kalles kollektivistisk (s. 15).

Flere studier av fenomenet har til hensikt å finne hvordan rus og avhengighet virker inn på individer og relasjoner. Flere forskningsstudier på parforhold og rusmiddelproblemer viser at rusmiddelbruk virker forstyrrende inn på livssituasjonen i parforhold og gir lavere livskvalitet (Weimand, 2020; Birkeland et al., 2018; Johannessen et al., 2022). Par som lever med rusmiddelproblemer har livssituasjoner som er påvirket av alkoholproblemets innvirkning, men lever også liv som samsvarer med normene som ansees som sosialt og kulturelt normalt i det norske samfunnet.

Resultatene i denne undersøkelsen beskriver hvordan problematisk alkoholbruk hadde innvirkninger på individene og parforholdet, ved at alkoholbruk skapte kontraster til hvordan deltakerne beskriver parforholdets opprinnelige kvaliteter og eksistens. Problemets innvirkning skapte korttids- og langtids konsekvenser for de som individer og for parforholdet. Konsekvensene involverte mange av livets områder.

5.1.1 Parforhold og normalitet

Resultatet viser at deltakerne fortalte historier som handlet om kjærlighet til partneren, som ble beskrevet som dype emosjonelle bånd, forpliktelse og fellesskap. Dette er beskrivelser som harmonerer med idealer om kvalitet i parforhold i vår tid (Aarseth, 2011, s. 18). De vektla hvordan båndet, hadde fungert som et fundament i relasjonen. I vår tid vektlegges tilknytningsbånd og følelser en betydelig rolle i forståelsen av samliv og samlivsproblemer (Henriksen & Thuen, 2012). Romantiske ekteskap som er basert på et emosjonelt grunnlag, skaper forventninger om et nært og intimt felleskap (Thagaard, 2005, s. 39). Dette perspektivet fungerer som kulturelle ressurser for hvordan mennesker forstår og forteller om kvalitet i et parforhold, noe som også fremkom i resultatene.

Jonas fortalte om sterke emosjonelle bånd som innebar betingelsesløs kjærlighet mellom han og Kjrsti. Han fortalte om felles verdier som gjensidighet og likeverd, som kan relateres til kjærlighetens autenticitet (Thagaard, 2005, s. 98). Verdiene blir presentert som et grunnlag i relasjonen, og har tråder til individualismen som samfunnsideal, men inneholder elementer av det romantiske plottet. Denne modernistiske forståelsen vektlegger betydningen av rene emosjonelle bånd, hvor likeverd og autonomi skaper en psykologisk trygghet i relasjonen (Thagaard, 2005, s. 40). Jonas sa at forholdet alltid hadde kjent godt ut å leve i, men mistet kvalitet da det var rus involvert. I retrospekt sier han «det handler om

hva man sammenligner seg med». Freeman refererer til begrepet “hindsight” som kan oversettes til etterpåklokskap, men bruker begrepet som en mulighet til å se på hendelser i et nytt lys hvor det blir mulig å fortolke på en ny måte (Freeman, 2010, s. 4).

Ingrid fortalte at det emosjonelle båndet og tryggheten i forholdet har vært fundamentalt for at parforholdet har overlevd utfordrende livsfaser og hennes alkoholproblem. Hun fortalte at utfordringer over tid har styrket dem og bragt dem nærmere. Dette samsvarer med en vanlig kulturell forståelse om at det krever innsats og hardt arbeid for å lykkes i et forhold (Illouz, 1997, s. 193-194). Øfsti (2010) sier at kjærlighet som dyd forener både følelser, moralsk forpliktelse og handling, som kan gi en forståelse av at kjærligheten blir dypere gjennom innsats og forpliktelse (s. 80). Dette perspektivet bryter med perspektivene i det *rene forholdets idealer*, som vektlegger en individualistisk forståelse med selvrealisering som mål (Giddens, 1992, s. 58).

Thagaard (2005) nyanserer det romantiske begrepet ved å trekke inn perspektiver på at begrepet inneholder elementer av både følelser og fornuft, i sin studiet av kjærlighet mellom par (s. 18). Ingrids ektefelle Einar, fortalte om hvordan kjærlighet bidro til at han over mange år forsøkte å håndtere hennes alkoholproblem, begrunnet i følelser. Han beskrev hvordan følelsene og intimiteten gjenoppstod i de periodene hvor Ingrid ikke drakk, selv om årene med hardt arbeid for å bevare relasjonen hadde begynt å tære på følelsene overfor ektefellen. Valg begrunnet i følelser kan fremstå som et mer kvalifisert valg i det norske samfunnet, da det knyttet til autenticitet (Thagaard, 2005, s. 71). Dette skapte et dilemma for han da kvaliteten på forholdet var preget av kontraster ut fra om alkohol var til stede i relasjonen eller ikke. Han fortalte at sympati og motstridene følelser gjorde det umulig å ta et valg på om han skulle bli i relasjonen eller ikke. Einar snakket ut fra en romantisk vestlig kulturell forståelse om det romantiske ekteskapet, hvor det emosjonelle grunnlaget legitimerer samlivet, som inkluderer forventninger om nærhet og intimitet. (Thagaard, 2005, s. 39). I vår kultur fungerer forelskelse og tiltrekning som et parameter for parforholdets kvalitet, hvor kjærlighet og intimitet gir meningsinnhold til ekteskapet. Ut fra dette perspektivet er kjærlighet og intimitet nært forbundet med hverandre, med en gjensidig forsterkende virkning. For Einar bidro dette til å komplisere hans dilemma som handlet om følelser og valg. Einar sin erfaring med Ingrids alkoholproblem samsvarer med den dominerende historien om rus og samliv i Norge, hvor rusproblemer i parforholdet forringer

kvaliteten i relasjonen. Dette samsvarer med flere studier som involverer pårørende partner (Weimand et al., 2020; Lindeman et al., 2022; Selbekk et al., 2019; Johannessen, 2022).

Frank (2010) sier at dominerende fortellinger i samfunnet fungerer som maler for hvilke fortellinger som blir komponert (s. 14). Fortellinger kan synliggjøre skjulte diskurser som er gjeldende i en sosial kultur (Riessman, 2008, s. 107), som den overnevnte diskusjonen viser. Resultatet i undersøkelsen viser at historiene om kjærlighet og parforholdet samsvarer med mange av idealene som er gjeldende for vår kultur i vår tid. Selv om deltakerne fortalte at de opplevde parrelasjonen som meningsfull gjennom sine beskrivelser, kom disse historiene i skyggen av historier som handlet om alkoholproblemets innvirkning på dem som individer og parforholdet. Ulike kontekster gir ulike vilkår for hvilke historier som blir fortalt. Jeg har tanker om at denne historien ville blitt vektlagt mer i andre sosiale kontekster, hvor eksempelvis alkoholproblemet ikke er uttalt eller kjent. På en annen side kan fortellingene om kjærlighet også ha som hensikt å nyansere de polariserte forestillingene og en manglende kunnskap om kompleksiteten rundt fenomenet.

Det reiser spørsmål om hvordan kultur og kontekst konstituerer hvilken kunnskap som formidles gjennom fortellinger. Et interessant spørsmål er; hvilke historier blir ikke tilgjengelig i forståelsen av parforhold, når autentisk og emosjonell kvalitet står så sentralt i vårt samfunn? Dette vil diskuteres nærmere i kapittel 5.1.2 Alkoholproblemer i parforholdet.

5.1.2 Alkoholproblemer i parforholdet

Forskning om pågående bruk av rusmidler beskriver forekomst av alvorlige hendelser, vold, ustabilitet og forhøyet konflikt nivå i nære relasjoner. Det rapporteres også om andre relasjonelle konsekvenser som manglende tillit, tilpassningsadferd og endret stemning (Selbekk et al., 2019; Lindeman et al., 2021; Rognmo et al., 2013; Ólafsdottir, 2021).

Deltakerne har dype beskrivelser om hvordan utviklingen av alkoholproblemet skapte utfordringer hos dem selv og i parforholdet. Fortellingene om forhandlingssituasjoner rundt alkoholbruk viste ulike oppfatninger innad i parforholdet. Som Ingrid og Einar fortalte, skilte det 9 år i deres forståelse om når alkoholbruket var blitt problematisk. Gjennom et

sosialkonstruksjonistisk blikk, blir historiene fortalt ut fra tilgjengelige kulturelle narrative ressurser som eksisterer i samfunnet om alkoholbruk og parforhold. Einar gjorde det flere studier (Johannessen, 2022; Ólafsdóttir, 2021) viser hva pårørende ofte gjør for å håndtere problemet, med å beskytte og kontrollere situasjonen. Handlingene var preget av motstridende følelser som sympati og håp, håpløshet og sinne. Tilgjengelige narrative ressurser for denne fortellingen befinner seg i et skjæringspunkt mellom flere større forståelser, om måtehold, kjærlighet og selvivaretagelse.

Ingrid fortalte en historie om å ikke være klar for endring på samme tidspunkt som Einar og fortsatte å drikke, men i skjul. Hennes historie blir en motfortelling, som kan kobles til en faglig og empirisk forståelse om at endringsprosesser tar tid (Lossius, 2012, s. 25). En slik historie kan være vanskeligere å fortelle i enkelte sammenhenger, da denne historien har lavere moralsk valør i en kulturell kontekst. Motsetningene som beskrives her er forankret i ulike verdier og interesser som skaper avstand i relasjonen (Thagaard, 2005, s. 127).

Avstanden som beskrives som en konsekvens av pågående alkoholbruk, skapte savn i relasjonen. Rusens innvirkning skapte ulike former for beskyttelsesadferd, som bidro til asymmetri i relasjonen. Deltakernes fortellinger beskrev opplevelser som svik og løgner som skapte behov for kontroll i relasjonen. Einar beskrev det som en skygge i forholdet, hvor de autentiske kvalitetene i forholdet ble borte. Ingrid beskrev det slik: «hele atmosfæren ble forandret». Dette samsvarer med andre studier som involverer par og rusproblematikk (Weimand et al., 2020; Ólafsdóttir et al., 2020). Narrativ om rus og parforhold står i kontrast til narrativer om kjærlighet, og kan gjøre historien vanskelig å fortelle. Lindeman & Selseng (2022 a) sier at narrativ om lojalitet og kjærlighet kan bidra til konstruksjoner av fortellinger som omhandler mot og forpliktelse i møte med livsutfordringer.

Kjersti fortalte at hun hadde forstått at Jonas slet med et alkoholproblem, da han brøt med stereotypiske fremstillinger i samfunnet, om hvem som har rus og avhengighetsproblemer. Kategoriske fremstillinger mangler ofte nyanser og alternative forståelser, og kan fremstå som implisitte sannheter. For Kjersti ga Jonas sine beskrivelser om hvordan alkoholproblemet skapte vansker i hans liv, en ny konstruksjon om hva alkohol avhengighet kunne være.

Stereotypiske fremstillinger har en marginaliserende effekt og bidrar til at mennesker som har erfaringer som bryter med normen blir tause. Einar fortalte at venner og nettverk ikke forstod hans dilemma og ble ofte møtt med anmodninger om å forlate Ingrid. Stigma

forbundet med rus og avhengighet kan gjøre det vanskelig å snakke om følelser knyttet til slike livssituasjoner. Å leve i et parforhold med alkoholproblemer bryter med individualismens ideologi om selvaretakelse og hva som er akseptabelt i et forhold. I vår tid er forholdet et sted hvor det er en gjensidig forståelse av at forholdet varer så lenge forholdet gir mening (Øfsti, 2010, s. 58). Øfsti (2010) sier at nåtidens par lever i et krysningspunkt mellom individualismens idealer og kjernefamiliens verdier om forpliktelse og lojalitet (s. 63). Dette samsvarer med Einars fortelling, som skapte tvil og dilemmaer for han.

Ingrid fortalte at alkoholbruk var knyttet til sosial tilbaketrekning. Dette bryter med en vanlig idé om alkohol som sosialt middel. Hun ønsket å være alene, og prioriterte alkohol fremfor familien eller andre relasjoner. Blant pårørende er det en vanlig forståelse at rusmiddelets prioritering, blir en relasjonell markør som gjenspeiler graden av kjærlighet personen har til eksempelvis sin partner. Ut fra denne forståelsen blir åpenhet en begrensende faktor, da det også vil påføre henne identiteter som bryter med kulturelle ressurser om romantiske forhold (Øfsti, 2010, s. 77).

5.2 Uten garantier

Alkoholavhengighet er et sammensatt fenomen og står i sammenheng med flere faktorer. I en behandlingskontekst får tilbakefall, *relapse*, mye oppmerksomhet (Jellestad, 2012, s. 82). I en behandlingskontekst er dette et narrativ som snakkes frem som regelen mer enn unntaket. Det er flere studier som viser sammenhenger mellom stress og tilbakefall (Brady & Sonne, 1999). Funnene i dette prosjektet viser at alkoholproblemet bidro til vanskelig kommunikasjon og stress i relasjonen. Lorås og hans medforfattere (2021) sier at konflikter i nære relasjoner som parforhold, er en av de mest stressende faktorene for mennesker (s. 19). Ut fra disse perspektivene er det naturlig å stille spørsmål om hvordan alkoholproblemet påvirker relasjonen og samspillet når alkoholbruken ikke lenger er pågående?

I denne undersøkelsen er resultatene situert i en overgangsfase mellom pågående alkoholbruk og avholdenhet. Deltakernes fortellinger reflekterte hvordan erfaringer i fortid og bekymringer eller håp for fremtiden hadde innflytelse på hvordan fortellingen ble fortalt i nåtid. Deltakernes forståelse av situasjonen var uklar da fasen gjorde forståelsesgrunnlaget

mer komplekst. Dette er en fase hvor deltakerne fortalte om optimisme og muligheter for å bevare kvaliteten i parforholdet, men kjente også på bekymring og uro for om problemet skulle komme tilbake. En ny livssituasjon mangler etablerte ritualer og repertoar, hvor kart og terreng ikke stemmer overens. Det er en vanlig forventning at rusproblemet skal fjerne problemet.

Kjersti sier hun var bekymret for om Jonas på et tidspunkt skulle drikke alkohol igjen, om det er mulig å ha et kontrollert forhold til alkohol, og i tilfelle hvilken risiko det eventuelt vil utgjøre for han og parforholdet. «En gang alkoholiker, alltid alkoholiker», utgår fra en deterministisk forståelse av rus og avhengighet, som utfordrer spørsmål om frihet, vilje og ansvar. Dette perspektivet har koblinger til moral og etikk, og er en vanlig forståelse av rusmiddelproblematikk institusjonelt og i befolkningen, slik seniorforsker ved Senter for rus og avhengighet Jørgen Bramnes (2012), sier:

«Avhengighet er en kronisk tilbakevendende lidelse. [.....] Mange rusmisbrukere må gjennomgå en nærmest altomfattende endring i sitt syn på seg selv og sin plass i verden. Det **må** ta tid. Behandling av avhengighet handler både om å endre sitt sinn og å endre sin hjerne» (s. 5-6)

Perspektivet reflekterer at fenomenet rus og avhengighet har utfordringer og vanskelighetsgrader som kan vekke ulike reaksjoner som motivasjon, resignasjon, håp eller provokasjon. I Anonyme Alkoholikere og 12-trinns behandlingsfilosofi, forstås rus og avhengighet som en kronisk sykdom. Sykdomsbegrepet innenfor denne tenkningen definerer det som en livsstilssykdom, med hensikt å bidra til at alkoholavhengige skal ta ansvar og gjøre de rette valgene for å vedlikeholde rusfrihet (Halvorsen, 2012, s. 282). Hvilken effekt har en faglig uttalelse som Bramnes, på individer og parforhold som lever med rus og avhengighet? Deltakerne fortalte at de fant mening i sykdomsbegrepet og relaterte det til sine erfaringer. Spesielt de pårørende fortalte at de var bekymret for at partneren ikke skulle klare å bli alkoholfri og at gamle følelser eller samspill som var preget av rusens innvirkning ville komme tilbake. De fortalte at problemet utgjorde en trussel selv om den pågående alkoholbruk var borte. Metaforen til Lindeman et al. (2021): «*An unknown invisible intrusion*», er betegnende for hvordan deltakerne fortalte om at erfaringene fra fortiden skapte usikkerhet og blandede følelser for fremtiden. Daatland (2009) sier restitusjon varer

over tid og individene i et parforhold posisjonerer seg ulikt ut fra hvordan alkoholproblemet har innvirkning på relasjonen og livet i ulike faser av prosessen (gjengitt i Lindeman et al., 2021a). I en restitusjonsprosess kan det være vanskelig å skille mellom de ulike prosessene som inkluderer både individuelle og relasjonelle prosesser, hvor individene i parforholdet inngår i et system som gjensidig påvirker hverandre (Lindeman, 2022b). Dette samsvarer med resultatet i denne undersøkelsen. Det er en vanlig forståelse om at rusmiddelproblemet skal bli borte gjennom en behandlingstilnærming (Selseng & Ulvik, 2019). Deltakerne opplevde resonans i sykdomsdefinisjonen av rus og avhengighet, men fortellingene hadde også forankring i en annen vanlig forståelse om at endring fra et rusproblem skjer gjennom en langvarig ikke-lineær prosess med skifter av bruk og tilbakefall med rusmidler (Selseng & Ulvik, 2019). Motsetningene i disse forståelsene viste seg som tvil og usikkerhet i relasjonen hos deltakerne.

Deltakerne fortalte om hvordan rusproblemet hadde konsekvenser for kvaliteten på parforholdet. De beskrev hvordan alkoholens tilstedeværelse ble en trussel for det egentlige parforholdet. Par har, som Gran (2004) beskriver, et eksklusivt fellesskap, en tosomhet, som ingen andre har tilgang til (s. 12). Med en deterministisk forståelse av rus og avhengighet, blir alkoholproblemet en videre ytre trussel for parforholdet. Som Einar sa: «vi har det bra nå, MEN.., det er et men der». I fortellingene om rusens innvirkning ligger det et dilemma knyttet til det egentlige parforholdets eksistens, som også vil påvirke parforholdets identitet. Crowley & Miller (2020) beskriver i sin forskning at: «kroniske sykdommer, inkludert OUD, er forstyrrende hendelser som forstyrrer dagliglivet og plasserer ideelle identiteter utenfor rekkevidde». En kronisk sykdom kan på en annen side styrke paridentiteten gjennom felles mestring av alkoholproblemet i en recoveryprosess. Par som har en sterkere fellesskapsfølelse står bedre rustet til å håndtere stressende situasjoner (Crowley & Miller, 2020). Ingrid og Einar fortalte om tap av fellesskap når alkoholen var pågående, som også gjorde de sårbare for den stressende situasjonen. Forhandlinger om identitet hvor partnere er støttespillere, som eksempelvis pårønderrollen, oppstår i et skjæringspunkt mellom ulike idealer som har forgreininger til individualismen, dydsetikk og tradisjonelle idealer (Øfsti, 2010, s. 55, 79).

Resultatene i undersøkelsen viste også kontraster i forholdet både følelse- og fornuftsmessig, både med og uten pågående alkoholbruk. Hvor tvil skapte ambivalens og

utrygghet. Selvhjelpslitteratur og ekspertuttalelser i media konstruerer idealer om samlivspraksiser, og kjennetegn på at parforholdet står i fare. Dette er historier som konstruerer mening og identiteter i pars samliv. Gottman (2011) introduserte tillitt som overordnet begrep i terapi med par, hvor tillit kobles til egenskaper som ærlig, åpen, solidarisk og lojal (Teigen, 2017, s. 132). Med disse perspektivene som bakteppe, er det mulig å leve godt i et parforhold med tvil og manglende tillit? Kritikken til den tilknytningsorienterte teorien overfor par, er at dette perspektivet har begrensninger ved at det utelukker systemiske perspektiver (Thuen & Henriksen, 2012). Ved å inkludere perspektiver på kultur og andre sosiale forhold kan flere spørsmål stilles, som: skal følelser være styrende for å definere livskvalitet og valg i et parforhold? Spørsmålene kan etter inspirasjon fra Frank (2010) bli hengende igjen som inspirasjon til flere tanker og videre refleksjon om temaet.

5.3 Avsluttende refleksjon

Gjennom analyse og drøfting har jeg vist hvordan historier kan skape refleksjon rundt fortellinger som er verdifulle å fortelle, og fortellinger som er vanskelige å identifisere seg med. Prosjektet handler om parforhold og alkoholproblemer og viser hvordan livsfortellinger inneholder spor av samfunns idealer.

Deltakerne fortalte om parforhold som inneholdt kvaliteter i form av kjærlighet og sterke emosjonelle bånd. Disse fortellingene hadde referanser til kvaliteter som er rådende for et moderne parforhold i Norge i vår tid. Resultatet inneholdt også fortellinger om et endret parforhold og samspillsmønstre når alkoholbruket var pågående med rusens innvirkning. Det ble fortalt om brutte emosjonelle bånd, psykisk stress og utfordrende hendelser. Prosjektet er situert i en overgangsfase som viser hvordan forståelse og erfaring skaper forvirring av virkelighetsforståelsen. Dette skapte tvil og gjorde paridentiteten fragmentert.

Resultatene viste at deltakernes fortellinger reflekterte hvordan parforholdet ble opplevd kontrastfylt ut fra om alkoholproblemet var pågående eller ikke. Fortellingene reflekterte varianter av vanlige forståelser i samfunnet om alkoholbruk, avhengighet og parforhold, og hvordan diskurser konstituerer individuelle fortellinger. Dette samsvarer med andre

undersøkelser om temaet i forskningsfeltet (Lindeman, 2022b; Weimand, 2020; Selbekk et al., 2019).

Overgangsfasen har utpekt seg, ved at forandringen med rusfrihet gjør valg, håp og bekymring til aktuelle temaer. De relasjonelle kontrastene skapte utrygghet og tvil om nå tid og fremtiden, basert på erfaringer i fortid. Ambivalensen ble med paret videre i prosessen selv om alkoholbruken ikke var pågående.

Relasjonelle problemstillinger skaper fastlåste samspillsmønstre hvor problemene organiserer samspill og kommunikasjonsmønstre. Rusmiddelproblemer i nære relasjoner har tilleggsdimensjoner ved at den rammer komplekst, og kan potensielt sette individer og relasjoner i fare (Lindeman, 2022b). Dilemmaene deltakerne beskriver, har også flere sammenfallende problemstillinger med hvordan parforhold og samspill blir berørt og organisert av problemer som ikke paret har ressurser til å håndtere. Svik er relasjonelt, og konsekvensene kan inneholde universelle temaer som utroskap, seksualitet, somatisk sykdom, vold, psykiske lidelser og andre sosiale vansker. Marginaliserte erfaringer inneholder makt som konstituerer individet. Ser vi utenfor fortellingene, er det mulig å identifisere holdninger som eksisterer i samfunnet, som har en begrensende effekt på hva som er mulig å snakke om (Holmgren, 2020, s. 158-159).

6 Oppsummering og videre refleksjon

Jeg vil gå inn på En sosialkonstruksjonist vil aldri konkludere da en konstruksjon alltid vil invitere til en ny tanke eller leve videre på en eller annen måte. I en dialogisk forskning vil konstruksjoner lever videre i andre få ny stemmer og danne nye konstruksjoner. Historiene som har blitt konstruert mellom meg og deltageren vil leve videre i forma av nye stemmer og som andre narrativ.

6.1 Implikasjoner for praksis

Selseng (2021) beskriver i sin forskning at rus og avhengighet blir tradisjonelt sett på som et individuelt problem. Dette er en vanlig forståelse hos både pårørende, den som bruker rusmiddelet, i befolkningen og i fagfeltet. Rusbehandlingsinstitusjoner har også bygget opp sine tilbud basert på en individorientert tilnærming. Deltakerne i denne undersøkelsen har beskrivelser som sammenfaller med resultater i forskningsstudier som handler om hvordan rusmiddelproblemer redusere livskvalitet og har sammensatte konsekvenser for par og familier (Lindeman et al., 2019: . Det er også politiske føringer som sier at familieperspektivet må styrkes i behandlingstilbud til rus og psykisk lidelser (Helse og Omsorgsdepartementet, 2015).

Rusfeltet er preget av den medisinske modellen, hvor en individorientert tilnærming står sterkere enn systemiske perspektiver. Selv om det eksisterer flere studier som viser at nære relasjoner bidrar positivt i en endringsprosess fra rusmiddelbruk (Selseng et al, 2021). Denne undersøkelsen viser at par har mangefasettert erfaringer som har behov for å bli møtt både individuelt og relasjonelt i praksisfeltet. Lindeman (2022) sier at det mangler kunnskap og forståelse om hvordan familier opplever en langvarig recoveryprosess, og deres behov for hjelp og støtte.

Temaene som kom frem i denne undersøkelsen, kan gi resonans til andre par som har lignende erfaringer. Analysen kan bidra til refleksjon rundt ulike historier som kan være frigjørende og begrensende å fortelle. Analysen kan også hjelpe fagpersoner og andre støttepersoner og forstå at overgangsfaser involverer historier som er mangefasettete og

infiltrerte i hverandre. Analysen har som hensikt å nyansere polariserte og dominerende forståelser av temaer om alkoholproblemer, endringsprosesser og parforhold. (Lindeman, 2021).

6.2 Implikasjoner for forskning

Denne undersøkelsen er liten og vil ikke på noen som helst måte kunne fylle et kunnskapshull i forskningsfeltet om rusmiddelbruk og familie. Men resultatene viser at det er mangler kunnskap om fenomenet i ulike faser av en endringsprosess. Forskning på marginaliserte erfaringer kan også være utfordrende ved at deltakere er utilgjengelig. Det er også behov for mer forskning som involverer begge parter i et parforhold, og mer kjønnsbalanse. For at behandlingstilbud og tilnærmingen skal bli mer tilpasset kompleksiteten ved fenomenet er det behov for mer kunnskap og forskning på fenomenet rus og relasjoner. Og hvordan det relasjonelle aspekter ved rusmiddelproblemer virker i en endringsprosess som varer over tid for å kunne bedre tilbudene til familier som lever med rus og avhengighet. Mer kunnskap om fenomenet fra ulike vinklinger, kan på sikt gi politiske føringer som kan utvikle behandlingstilbudet innenfor feltet rus og avhengighet.

6.3 Svakheter ved undersøkelsen

Undersøkelsen har et lite utvalg og funnene er erfaringsnære, slik at det er umulig å si at dette er representativt for par i en tilsvarende situasjon. Undersøkelsen har hatt søkelys på parrelasjonen og dermed mistet andre perspektiver ved et rusproblem som også er relevant for å forstå kompleksiteten av fenomenet. Dette gjelder perspektiver på nevrobiologi, helse, andre psykologiske perspektiver, familiesystemet og andre nettverkssystemer.

6.4 Avrundende refleksjon

Målet med denne undersøkelsen var å få innsikt i livssituasjonen til individer som lever i parforhold med alkoholproblemer. Jeg var interessert i å ta utgangspunkt i en behandlingsfase, da det reiser spesifikke problemstillinger. Gjennom forskningsdesign, analyse og diskusjon har jeg hatt hensikt å belyse prosjektets problemstilling, som lyder:

“Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?”

Med utgangspunkt i studiens problemstilling hadde jeg 1 forskningsspørsmål:

- Hvordan opplever deltakerne seg selv i møte med samfunnets idealer om parforhold og samlivs praksis?

Denne narrative undersøkelsen er en liten undersøkelse, og baserer seg på fortellingene til 4 deltakere, som har fortalt åpent om sine erfaringer fra sine parforhold med alkoholproblemer. De har fortalt hvordan de har håndtere en vanskelig livssituasjon som andre nødvendigvis ikke hadde forståelse for. De fortalte også om ressurser ved dem selv, partneren og parforholdet som har vært styrkende i den sosiale prosessen de var i. Deltakernes fortellinger gjenspeiler samfunnsmessige forståelser om temaer som handler om både parforhold og rus, med fortellinger som har vært både verdifullt og vanskelig å snakke om. Det ble identifisert 5 temaer som viste seg i intervjuene og dekker studiens forskningsspørsmål: (1) Historien om kjærlighet. Handlet om parforholdets kvaliteter og sterke emosjonelle bånd. (2) Historien om det egentlige parforholdet. Handlet om at relasjonen i rusfrie perioder ble opplevd som kjerne relasjonen. (3) Historien om forhandling. Handlet om hvordan ulik forståelse av alkoholproblemet skapte behov for forhandling rundt forståelse av alkoholbruk. (4) Historien om alkoholproblemets innvirkning på parforholdet. Handlet om hvordan relasjonen ble endret og de vanskene det medførte. (5) Historien om endret samspill. Handlet om hvordan relasjonen ble asymmetrisk av rusens innvirkning.

Temaene ble diskutert i et mer overordnet perspektiv med bruk av systemteori, narrativ teori og perspektiver på partidealer. Ved å kombinere både systemisk- og narrativ tilnærming har det hjulpet meg å forstå fortellinger om alkoholproblemer, og deres innvirkning på parforholdet. Dette har gitt en dypere forståelse av kompleksiteten i deltakernes livssituasjon. Funnene illustrerer at mennesker konstruerer sine fortellinger i lys av narrative ressurser. Bevissthet rundt hvilke narrative ressurser som sirkulerer i samfunnet er viktig. Fortellingene om alkoholproblemet hadde innvirkning på identitetskonstruksjoner, som er situert ut fra forestillingen om et publikum. Foretrukne kulturelle og sosiale praksiser

farger hvordan individer og par iscenesetter seg selv gjennom sine fortellinger (Riessman, 2008).

Jonas fortalte i intervjuet: «jeg er ikke representativ for befolkningen, men for folk som har lignende erfaringer som meg». Generaliserbart ved at historiene kan gi gjenkjennelse for andre som lever med lignende problemstillinger, eller for fagfolk som møter fenomenet i praksis.

Personlig begrunnelse

- Hvordan håper jeg min studie påvirker praksisfeltet?
- Hvordan sikre at min studie har klinisk relevans

Litteraturliste

Aarseth, H. (2011). *Moderne familieliv. Den likestilte familiens motivasjonsformer*. Cappelen Damm AS.

Andersen, T. (2005). *Reflekterende Processer, samtaler og samtaler om samtalerne*. (3. utg.). Dansk Psykologisk Forlag A/S.

Anonyme alkoholikere. Storboka. (4. Utg.). Anonyme alkoholikere i Norge.

Berger, P.L., Luckmann, T. (1966).

Beck, U. og Beck-Gernsheim, E. (1995). *The Normal Chaos of love*. Polity Press.

Birkeland, B., Foster, K., Selbekk, A. S., Høie, M. M., Ruud, T. & Weimand, B. (2018)

Livskvaliteten når en partner har rusproblemer: en scoping review. *Helse og*

livskvalitetsutfall, 16(1), 219. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12955-018-1042-4>

Brady, K.t., Sonne, S.C. (1999). *The Role of Stress in Alcohol Use, Alcoholism Treatment, and Relapse*. *Alcohol Research & Health*. 23(4). 263-271.

Brierley-Jones, L., Ling, J., McCabe, Karen E., Wilson, G. B., Crosland, A., Kaner, E.F.S., Haighton, C.A. (2014). *Habitus of home and traditional drinking: a qualitative analysis of reported middle-class alcohol use*. *PubMed*, 36(7), 1054-76 doi: 10.1111/1467-9566.12145

Brumoen, H. (2007). *Vanen, viljen og valget. En psykologibok om avhengighet og mestringstillit*. Gyldendal Akademisk.

Checcin, G., Lane, G., Ray, W.A. (2016) *Uerbødighet og fordomme*. Forlaget Mindspace.

Den forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). (2021).

Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora. ISBN for web-versjon: 978-82-7682-101-7

Denzin, N.K. (1989). *Interpretive Interactionism*. (2. Utg.). Sage Publications.

Ellingsæter, A.L., Widerberg, K. (2012). *Velferdsstatens familier. Nye psykologiske perspektiver*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Giddens, A. (1992). *Intimitetens omvandling. Sexualitet, Kjærllek och Erotik i det moderna samhället*. Nya Doxa.

Hydén, M. (2013) *The teller-focused interview. Interviewing as a relational practice*. *Qualitative Social Work*, 2014 (13), 795-812. DOI: 10.1177/1473325013506247

Prop. 15 S (2015–2016). *Opptrappingsplanen for rusfeltet (2016–2020)*. Helse og Omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no>

Helsedirektoratet. (2017).

<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/behandling-og-rehabilitering-av-rusmiddelproblemer-og-avhengighet/terapeutiske-tilnaerminger-i-rusbehandling/12-trinns-rusbehandling#fb1fa5ec-3b35-43e4-a316-34fa07aa6a14-referanser>

Crowley, J.L., Miller, L.E. (2020). “Who’s gonna love a junkie? But he does”: Exploring couples’ identity negotiations and dyadic coping in the context of opioid use disorder. *Sage Journals*. 37(5). S. 1634-1652. <https://doi-org.ezproxy.vid.no/10.1177/0265407520903>

Frank, A. (2010). *Letting stories breathe. A socio-narratology*. The University of Chicago Press.

Freeman, M. (2010). *Stories, big and small: Towards a synthesis*. *Therory & Psychology*. 21(1), 1-8. <https://doi.org/10.1177/0959354309354394>

Holmberg, A. (2000) *Terapi fortellinger. Narrativ terapi i praksis*. Tapir Akademisk Forlag.

Gergen, K.J. (2010). *En invitation til social konstruksjon*. (2. Utg.). Forlaget Mindspace.

Gran, S. (2004). *Kjærlighet i hastighetens tid*. Aschehoug & Co.

Gubrium, J.F., Holstein, J.A. (2009). *Analyzing Narrative Reality*. Sage Publishing. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452234854>

Illouz, E. (2012). *Why Love Hurts*. Polity Press.

Jellestad, F.K. (2012). *Hjernen og rusavhengighet*. (s.75-87. I Lossius, K. *Håndbok i rusbehandling. Til pasienter med moderat til alvorlig rusmiddelavhengighet*. (2. Utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Johannessen, A., Tufte, P.A, Christoffersen, L., (2016). *Introduksjon til Samfunnsvitenskaplig metode*. Abstrakt forlag.

Johannessen, A., Tevik, K., Engedal, K., Tjelta, T., Helvik, A.S. (2022). *Family' members experiences of their older relative's alcohol and substance misuse*. International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being. 17(1).

<https://doi.org/10.1080/17482631.2022.2094059>

Johnsen, A., Torsteinsson, V.W., (2012). *Lærebok i Familieterapi*. Universitetsforlaget.

Josselson, R. (2007). *The Ethical Attitude in Narrative Research. Principles and Practicalities*. (s. 537-566). I Clandinin, D.J. (red.), *Handbook of narrative inquiry, Mapping a methodology*. Sage Publications.

Kraft, P. (2016). *Rusmiddelavhengighet. Et psykologisk perspektiv*. Universitetsforlaget.

Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. (2. Utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kvale, S., Brinkmann, S. (2015). *Det Kvalitative Forskingsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lindeman, S.K, Berg, K.T., Lorås, L., Bondas, T. (2021) *An unknown invisible intrusion. Impact of an adult family member's problematic substance use on family life: a meta-ethnography*.

Drugs: Educaion, prevention and policy. Vol 29(5), 464-476.

<https://doi.org/10.1080/09687637.2021.1943316>.

Lindeman, S, Selseng, L.B. (2022a). *Being a partner in long-term recovery: stories from female partners in Norway* (s. 93-107). I Galvani, S., Roy, A., Clayson, A. (red.). *Long-term Recovery from Substance Use: European Perspectives*. Bristol University Press.

Lindeman, S.K. (2022b). *Stories from family life: Living with problematic substance use and recovery in Norway*. (Doktorgradsavhandling, University of Essex).

<https://tavistockandportman.nhs.uk/research-and-innovation/research-centres/family-therapy-systemic-research-centre/>

Lock, A, Strong, T. (2014) *Sosialkonstruksjonisme. Teorier og tradisjoner*. Fagbokforlaget.

Lorås, L., Christiansen, J.C.V. (2021). *Samtaler i relasjonelt arbeid*. Fagbokforlaget.

Halvorsen, J.S. (2012). AA (anonyme alkoholikere), 12-trinnsprogrammet og rusbehandling (s.275-300). I Lossius, K. *Håndbok i rusbehandling. Til pasienter med moderat til alvorlig rusmiddelavhengighet*. (2. Utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Tano Aschehough.

Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. (4. Utg.). Universitetsforlaget.

Muyingo, L., Smith, M. M., Sherry, S. B., McEachern, E., Leonard, K. E., & Stewart, S. H. (2020). Relationships on the rocks: A meta-analysis of romantic partner effects on alcohol use. *Psychology of Addictive Behaviors*, 34(6), 629-640. <https://doi.org/10.1037/adb0000578>

Ólafsdóttir, J., Orjasniemi, T., Hrafnadóttir, S. (2020). *Substance use disorder: a model of atmosphere within families living with SUD*. *Journal of Family Social Work*. 24(5). 398-419. DOI: 10.1080/10522158.2021.1933667

Riessman, C.K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage Publications, Inc.

Roland, M. (2021). *Kjærlighetsparadokset*. (s.5-12). *Samtiden*. 3-2021.

Rognmo, K., Torvik, F.A., Røysamb, E., Tambs, K. (2013). *Alcohol use and spousal mental distress in a population sample: the nord-trøndelag health study*. BMC Public Health. 13(319). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-319>

Samilow, D., Gran, S. (2017). *Emosjonsfokusert parterapi* (s. 385-393). I Ness, O.(red.). *Håndbok i parterapi*. Fagbokforlaget.

Schiøtz, A. (2017). *Alcohol and Drugs in Norway – Political and Medical Approaches in a Historical Perspective*, 20(1), 4-26. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-01-01>

Seikkula, J., Eliassen, H. (2006). *Reflekterende prosesser i praksis. Klientsamtaler, veiledning, konsultasjon og forskning*. Universitetsforlaget.

Selseng, L.B, Ulvik, O.S. (2019). *Rusproblem og endring i eit diskursperspektiv: Ein analyse av praksisforteljingar*. Idunn. 3(6), (s.442-456). DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-06-05>

Snævarr, S.(2017). *Vitenskapsfilosofi for humaniora. En kritisk innføring*. Cappelen Damm AS.

Stiegler, J.R.(2015). *Emosjonsfokusert terapi*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Sørly, R., Blix, B.H. (red.). (2017). *Fortelling og forskning. Narrativ teori og metode i tverrfaglig perspektiv*. Orkana Akademisk.

Teigen, A.M.F. (2017). *Følelser-en introduksjon*. (s. 125-134). I Ness, O.(red.). *Håndbok i parterapi*. Fagbokforlaget.

Thagaard, T. (2005). *Følelser og fornuft. Kjærlighetens sosiologi*. Abstrakt forlag AS.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. (5. utg.). Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskapkunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Thuen & Henriksen. (2012, 5. juni). Tilknytningsteori anvendt på parrelasjoner: en litteraturgjennomgang. *Psykologitidsskriftet*.

<https://psykologtidsskriftet.no/fagartikkel/2012/06/tilknytningsteori-anvendt-paparrelasjoner-en-litteraturgjennomgang>

Weimand, B.M., Birkeland, B., Ruud, T., Høie, M.M. (2020). *It's like being stuck on an unsafe and unpredictable rollercoaster": Experiencing substance use problems in a partner*.37(3)227-242. DOI: 10.1177/1455072520904652

Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Open University Press.

Øfsti, A.K.S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Universitetsforlaget.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer. En introduktion til Gregory Batesons forfatterskab*. (3. utg.). Akademisk Forlag.

Vedlegg 1.

Vil du delta i forskningsprosjektet «parforhold og alkoholproblemer»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få mere kunnskap og forståelse om hvordan parforholdet påvirkes av alkoholproblemer. I dette skrivet gir vi deg informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I forbindelse med gjennomføring av mastergrad i studiet familieterapi og systemisk praksis ved Vitenskapelig høyskole -VID, ønsker jeg å komme i kontakt med par eller personer som lever i parforhold.

Jeg har jobbet i rusfeltet i mange år og har sett at tilbakefall er noe mange er bekymret for. Dette gjelder både den som er i rusbehandling og partneren. Formålet med studien er å undersøke hvordan parforholdet blir påvirket av redselen for tilbakefall med alkohol, når den ene er i rusbehandling.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Vitenskapelig høyskole VID er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å komme i kontakt med personer som har erfaring fra parforhold og alkoholproblemer.

- du lever i parforhold og er i rusbehandling for alkoholproblemer
eller

-er pårørende til partner som er i rusbehandling for alkoholproblemer.

Dere kan være et par, eller du tilhører en av de overnevnte kategoriene. Du må være over 18 år.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du deltar ved å stille opp til et intervju som vil vare i ca. 1 time. Du vil få noen spørsmål om hvordan redselen for tilbakefall påvirker deg og parforholdet. Jeg kommer til å sette av litt tid etter intervjuet for å høre hvordan du har opplevd deltagelsen. Samtalene vil bli tatt opp med lydopptaker, og jeg kommer til å notere noe underveis i intervjuet.

Dersom det er mulig, er det ønskelig at din partner informeres om at du deltar i studien og at partneren din vil bli omtalt i intervjuet. Av hensyn til personvern omtales partner anonymisert i intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen påvirkning for din behandling hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Personopplysninger vil bli anonymisert slik at ingen kan identifisere deg. Navn vil bli erstattet med en kode som lagres på

navneliste som lagres adskilt. Opplysninger lagres på kryptert minnepinne, innlåst. PC er beskyttet med passord.

Prosjektansvarlig/veileder vil ha tilgang til anonymiserte opplysninger. Jeg deltar i en prosjektgruppe med andre studenter som kan få tilgang til bruddstykker av anonymiserte opplysninger.

Ved bruk av transkripsjon brukes godkjent leverandør.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle opplysningene slettes når prosjektet avsluttes, som etter planen er innen desember 2022.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Vitenskapelig høgskole - VID har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Student **Tanja Hasselgård**, tlf. 23 34 82 00 eller e-post forskningsprosjekt2022@gmail.com

Vitenskapelig høgskole-VID ved prosjektansvarlig/personvernombud **Anne Øfsti**, tlf. 22 45 19 57 eller e-post anne.ofsti@vid.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Anne K.S. Øfsti
Prosjektansvarlig/veileder/
personvernombud

Tanja Hasselgård
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «parforhold og alkoholproblemer», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at partner er informert om at jeg deltar i prosjektet og samtykker til at det kan komme frem opplysninger som omhandler vedkommende.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg samtykker til at jeg har fått informasjon om at min partner deltar i prosjektet, og at det vil komme frem opplysninger som omhandler meg og vårt parforhold.

(Signert av partner til prosjektdeltager, dato)

Vedlegg 2.

Temaguide

Problemstilling:

“Hva forteller personer som lever i et parforhold med alkoholproblemer, om rusens innvirkning på parforholdet, når den ene er i rusbehandling?”

Med utgangspunkt i studiens problemstilling hadde jeg 1 forskningsspørsmål:

- Hvordan opplever deltakerne seg selv i møte med samfunnets idealer om parforhold og samlivs praksis?

Innledning:

Presentasjon av meg selv, studien og dens formål.

-rammene for intervjuet.

-Signering av samtykke.

-Bakgrunnsopplysninger, (alder, parforholdets lengde og familieforhold).

Temaer:

- **Alkoholproblemets opprinnelse innvirkning for deg?** Spør etter historier, konkrete beskrivelser, med innholdsrike detaljer.

-**Alkohlens innvirkning på parforholdet.** Hvordan merker du det? Spør etter historier som beskriver det.

- **Behandlingskontekst og tilbakefall?** Hvordan merkes det. Eksempler fra konkrete historier eller hendelser fra hverdagslivet.

Avslutning.

Avrundende samtale i etterkant av intervjuet.

Informasjon om kontaktinformasjon til behandler/fagperson.

Vedlegg 3. Transkripsjon

T: Når opplever du at alkoholproblemet begynte?

E: Det er litt sånn.. Det er litt vanskelig.. Men det var ganske tidlig at jeg hørte.. At jeg merket når hun drakk, så drakk hun for mye. Det var ikke daglig da.. Men det var mer, hvis vi var ute hos noen, hos venner.. det er jo bestandig alkohol dessverre. Men når vi var ute hos venner, naboer, så ble det jo litt vin og sånt, og det ble veldig mye på henne. Så kunne det gå lang tid før det kom igjen. Det som var litt spesielt med min kone var, at hun var redd for alkoholen i starten da vi traff hverandre. Så det har nok noe med at faren hennes også var alkoholiker.

T: Hvordan merket du at hun var redd?

I Det kom i ettertid da jeg begynte å skjønne ting og forstod det.. Ehh.. første gangen jeg oppdaget at hun var alkoholiker, da jeg forstod at det var noe galt her med alkoholen var i forbindelse med at når vi var ute, så ville hun plutselig gå hjem. Når vi kom hjem så var hun full.

T: Så det så du når dere kom hjem, på en måte.

E: På en måte ja.. Det er den beste forklaringen jeg har det da.. Men jeg merket det jo også ved at (pause).. Jeg merket det også ved at når hun hadde drukket, så brydde hun seg ikke om familien. For da var det bare alkoholen.. Og da begynte jeg å tenke.. oi.. Her er det mer enn det burde være. Nå er det alkoholen som står øverst opp, mens barn og pappa ble borte..

T: Mmmm.. Mmmm.. For hvor lenge er det siden du begynte å legge merke til de forandringene her? Når du begynte å legge merke til om det var et problem eller..?

E: (Pause) Ja når var det egentlig? Jeg kan tenke meg at det var... (pause). Hvis jeg sier det var 12-15, 12 år siden, så... at det er korrekt.

T: okay, hvordan har det problemet her påvirket deg?

E: (pause) Det har påvirket meg veldig mye, det har det gjort. I starten da jeg skjønte at hun var alkoholiker, da var jeg mer irritert. Spesielt når det gikk utover barna. Men jeg hadde ikke ... jeg prøvde jo å hjelpe til.. Jeg var jo sint når det skjedde. Jeg reagerte veldig.. Nå var jo jeg i en situasjon hvor jeg reiste veldig, veldig mye.. Jeg var stort sett ute.. Jeg var tre uker ute og tre uker hjemme og tre uker borte.. Så i den tiden var det nok sikkert veldig mye drikking, og det var jo barna når bare barna var der. Ehh..

O Sikt

Meldeskjema En narrativ [analyse av parforhold](#) / blemer / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

	Vurderingstype	Dato
398662	Standard	28.09.2021

Referansenummer

Prosjekttittel

En narrativ analyse av parforhold og alkoholproblemer

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høgskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig .

Anne Kyong Sook Øfsti

Student

Tanja Hasselgård

Prosjektperiode

09.08.2021 - 23.12.2022

Kategorier personopplysninger

Alminnelige Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen att. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 23.12.20

Meldeskjema.

Kommentar

Det er vår vurdering at behandlingen vil være i samsvar med personvernlovgivningen, så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 28.09.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om helseforhold frem til

2B.1 2.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 1 1 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

For alminnelige personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes samtykke jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 a.

For særlige kategorier av personopplysninger vil lovlig grunnlag for behandlingen være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven 5 1 0, jf. 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen•

om lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke videre behandles til nye uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet,

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 1 2.1 og

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Transskriberingsassistent er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må prosjektansvarlig følge interne retningslinjer/rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Belinda Gloppen Helle

Lykke til med prosjektet!

O Sikt

[Meldeskjema](#) / [En narrativ analyse av parforhold og alkoholproblemer](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

Vurderingstype

Dato

398662

Standard

1 8.1 1 .2022

Prosjektittel

En narrativ analyse av parforhold og alkoholproblemer

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig

Anne Kyong Sook Øfsti

Student

Tanja Hasselgård

Prosjektperiode

09.08.2021 - 31.12.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.12.2023.

Meldeskjema-%

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen i prosjektsluttdato.

Vi har nå registrert 31.12.2023 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Vi vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare

om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!